МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

КОВТУН ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 811.161.2'23'06:[159.9.072.422:001.891](477.74)"19/20"

МОРФОЛОГІЯ ОЦІНКИ В УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКІЙ КОНТРАСТИВНІЙ ПАРАДИГМІ ТА АКТУАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ДИНАМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Спеціальність 10.02.01 – українська мова, 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

РЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Одеса – 2026

Дисертацією є рукопис.
Роботу виконано в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор філологічних наук, професор
Космеда Тетяна Анатоліївна,
Донецький національний
університет імені Василя Стуса,
професор кафедри
романо-германської філології та зарубіжної літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Іваницька Наталя Борисівна,
Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу;

доктор філологічних наук, доцент
Шкворченко-Осадца Наталія Миколаївна,
Міжнародний університет,
завідувач кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов;

доктор філологічних наук, професор
Шкіцька Ірина Юріївна,
Західноукраїнський національний університет,
професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності.

Захист дисертації відбудеться «11» грудня 2026 року об 11^{00} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.051.02 в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова за адресою: 65058, м. Одеса, Французький бульвар, 24/26, ауд. 166.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 24.

Реферат розіслано «10» листопада 2026 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради **О. П. Матузкова**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Розвиваючи сучасну теоретичну граматику, українські вчені розбудовують нові її напрями, зокрема функційну (І. Вихованець, К. Городенська), активну граматику, або граматику мовця (А. Загнітко), соціальну граматику (А. Загнітко), граматику службових частин мови (К. Городенська, А. Загнітко), граматику відмінка (А. Загнітко), поетичну граматику (О. Скоробогатова), граматику оцінки (Т. Космеда, О. Халіман), у межах яких характеризують різні граматичні аспекти. У західній лінгвістичній традиції розбудовують суміжні напрями – комунікативну й дескриптивну граматики (С. Грінбаум, Р. Куорк, Дж. Ліч, Ян Свартвік), когнітивну (Р. Ленгакер), функційну (М. Галлідей), корпусну (Д. Бібер) граматики, граматику дискурсу (С. Ганстон, Г. Френсіс), граматику варіативности (П. Гоппер, С. Томпсон), теоретичну і практичну граматики англійської мови (Р. Гаддлстон, Дж. Пуллум), а також граматику аксіологійного виміру (Д. Кристал). Але термін *граматика оцінки* в зарубіжних публікаціях не актуалізовано. Українська та західна наукові школи взаємодоповнюють одна одну завдяки розвитку інноваційних граматичних моделей, формуванню універсальної методології в комунікативно-прагматичному, когнітивному й аксіологійному вимірах.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями розвитку лінгвістики в Україні, простежуваної концентрації уваги на проблематиці лінгвоаксіології і, зокрема, граматики оцінки в її межах. У мовознавстві XXI ст. категорія оцінки має статус ключової в інтерпретації мовної картини світу (МКС), оскільки саме вона презентує ціннісні орієнтири носіїв мови. У цьому контексті контрастивна парадигма дослідження української та англійської мов відкриває нові можливості для виявлення універсальних і специфічних механізмів моделювання оцінних значень і смислів. Не менш важливою є потреба осмислення динамічних процесів сучасної української мови, що пов’язані з неологізацією, активним проникненням англізмів, а також продукуванням нових лексико-граматичних форм у період суспільно значущих подій (українські майдани, російсько-українська війна). Зазначене зумовлює необхідність системного аналізу засобів вербалізації категорії оцінки в українській та англійській мовах, з’ясування українсько-англійських паралелей, виокремлення подібностей і відмінностей, що виявляються в межах контрастивної граматики оцінки та її складника – контрастивної морфології оцінки.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження виконаний у контексті комплексної міжкафедральної наукової теми факультету іноземної та слов’янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса «Синхронні та діахронні дослідження мовних одиниць різних рівнів», державний реєстраційний № 0119U102510. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради ДонНУ імені Василя Стуса (протокол № 36/12 від 31.08.2022); також тему уточнено й затверджено зі спеціальностей 10.02.01 – українська мова; 10.02.17 – порівняльно-зіставне і типологічне мовознавство (протокол № 7 від 30.12. 2025).

Мета дослідження – презентувати українсько-англійські паралелі з урахуванням спільних і відмінних рис в системі морфологійних засобів вираження оцінки й схарактеризувати особливості динаміки української морфології оцінки, зумовлені процесами неологізації та інтенсивним впливом англомовних запозичень.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. *Обґрунтувати* необхідність виокремлення нового наукового напряму – *контрастивна морфологія оцінки* в межах контрастивної граматики оцінки.

2. *Описати* методологійні засади контрастивної морфології оцінки, спираючись на постулати морфології оцінки, контрастивної і функційної граматик.

3. *Здійснити* історіографійний огляд напрацювань у царині морфології оцінки в українському мовознавстві й західній науковій традиції в межах теорії лінгвоаксіології, граматики оцінки, контрастивної лінгвістики й інших актуальних напрямів сучасного мовознавства.

4. *Сформувати* дослідницький апарат контрастивної морфології оцінки на основі сучасних підходів до інтерпретації поняття *контрастивна лінгвістика*.

5. *Простежити* відмінності й подібності в питанні про класифікацію частин мови в українському мовознавстві та західній науковій традиції.

6. *Розглянути* феномен перехідности частин мови в сучасній науковій багатоаспектній парадигмі в проєкції на українське й зарубіжне мовознавство з урахуванням специфіки української та англійської мов.

7. *Розкрити* потенціал іменних (іменник, прикметник, числівник, займенник) частин мови та станівника, прислівника й дієслова в моделюванні значення оцінки в українській та англійській мовах у контрастивному вимірі, відповідно презентувавши українсько-англійські паралелі, зважаючи на збіжності й відмінності.

8. *Схарактеризувати* специфіку продукування нових морфологійних оцінних форм, що зафіксовані в мові українських майданів і російсько-української війни, а також аспектуально з'ясувати їхній вплив на англомовну лінгвокультуру.

9. *Проаналізувати* англізми сучасної української мови із семантикою оцінки з урахуванням їх частиномовного потенціалу із залученням новітніх лексикографійних джерел.

10. *Окреслити* особливості реалізації оцінности за повнозначними частинами мови в українській та англійській лінгвокультурах у контрастивному вимірі.

Об'єкт дослідження – контрастивна морфологія оцінки як складник контрастивної граматики оцінки з власною історією, методологійними засадами й метамовою.

Предмет роботи – українсько-англійські паралелі з урахуванням збіжностей і відмінностей в системі морфологійних засобів вираження категорії оцінки й особливості динамічних процесів української мови в проєкції на актуалізацію засобів вербалізації оцінки: неологізація з урахуванням англізації у фокусі частиномовної належности.

Джерельна база праці охоплює лексикографійні, корпусні, художні, публіцистичні, зокрема медійні, й електронні ресурси української та англійської мов,

що відображають системний і динамічний аспекти функціювання морфологійних засобів вираження оцінки. Український сегмент презентований такими тлумачними лексиконами: *Словник української мови* в 11 томах (1970–1980), *Словник англомовних неологізмів XXI століття* (2022, Н. Крамар)*, Словник англіцизмів* (1999, Я. Голдованський), *Словник новітніх англіїзмів* (2022, Л. Белей, А. Гончаренко та ін.), *Словник англізмів і протианглізмів: 100 історій слів у соціоконтексті* (2023, І. Фаріон та ін.), *Новий словник іншомовних слів* (2008, Л. І. Шевченко та ін.), *Сучасний словник-мінімум іншомовних слів* (2008, О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк), залучено також: *Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання* (2006, за ред. С. Я. Єрмоленко), *Англо-український словник* (2006, заг. керівн. Є. І. Гороть), *Словник-довідник «Знаки української етнокультури»* (2006, В. В. Жайворонок), *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни* в 4 томах (2012, А. Загнітко), *Сучасний лінгвістичний словник* (2020, А. Загнітко), *Лексико-словотвірні інновації: 2017–2021* (2022, за заг. ред. А. Нелюби) та ін.; з-поміж актуалізованих корпусних ресурсів використано *Загальномовний (або національний) неанотований та несистематизований корпус української мови* та *Генеральний регіонально анотований корпус української мови* (ГРАК). Англійський сегмент базується на *Oxford English Dictionary* (2025), *Cambridge Advanced Learner's Dictionary* (2013), *A Dictionary of Symbols* (1962, J. E. Cirlot), *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* (1989, A. S Hornby), а також на корпусах *British National Corpus і Corpus of Contemporary American English.* Залучено й онлайн-словники, електронні граматичні ресурси (*Словар українського сленгу; Український мовно-інформаційний фонд НАН України «Словник української мови»* в 20 томах*, Oxford English Grammar, UsingGrammar, Glosbe, Cambridge Dictionary, Collins Dictionary, Macmillan English Dictionary, Merriam-Webster Dictionary, Online Etymology Dictionary, Oxford English Dictionary, Reverso Context, Urban Dictionary*). Вибірка контекстів для формування авторської лабораторії містить фрагменти з художніх текстів українських письменників (Остап Вишня, Марко Вовчок, Л. Глібов, Леся Українка, О. Гончар, П. Загребельний, О. Коломієць, О. Кониський, І. Котовенко, М. Коцюбинський, Є. Маланюк, І. Нечуй-Левицький, Матвій Номис, І. Смолич, М. Стельмах, Г. Тютюнник, І. Франко, Микола Хвильовий, Т. Шевченко та ін)., а також письменників англійської лінгвокультури (J. Austen, J. Conrad, A. Einstein, E. Dickinson, T. S. Eliot, K. Follett, J. Galsworthy, G. Greene, T. Hobbes, M. L. King, W. S. Maugham, M. Mitchell, T. Morey, F. D. Roosevelt, B. Shelton, O. Waever, W. B. Yeats та ін.). Публіцистичний корпус охоплює українські (*ТСН, 24 канал, Армія Inform, Укрінформ, УНІАН, BBC Ukrainian, Україна, Радіо Свобода, Дзеркало тижня, День, Главком, Главред, Високий Замок, Суспільне Новини, Український тиждень, Критика, ГОРДОН*) і міжнародні (*Deutsche Welle BBC, CNN, Al Jazeera, The Guardian, The New York Times, USA Today, Politico, Chicago Tribune, The Times of Israel, Euronews*) медіаресурси та спеціалізовані онлайн-ресурси (*Chevening, 9GAG, Tumblr, Quora, Enjoy Travel, Tripadvisor, Last.fm, SlideShare,*

Newsbreak, LinkedIn). Використано мережевий дискурс (*Instagram, YouTube, TikTok, Threads, Telegram, Facebook, Reddit*), що фіксує оказіональні реалізації оцінности.

Матеріал дослідження презентує авторська лабораторія, що містить орієнтовно 6500 фіксацій реалізації оцінних значень та смислів українських і близько 5000 – англомовних прикладів. Для вибірки зразків з українського мовлення зібрано понад 2300 контекстів, виокремлених із публіцистичного, зокрема й медійного, дискурсу (передусім із сучасних онлайн-ресурсів і друкованих видань), близько 1100 – із мовлення соціальних мереж, понад 800 – із художнього дискурсу, орієнтовно 400 – із рекламного сегмента та близько 1900 контекстів отримано з корпусних ресурсів. Для вибірки, що презентує англійське мовлення, зібрано орієнтовно 2000 зразків із публіцистичного дискурсу (з урахуванням медійного), понад 900 – із соціальних мереж, близько 600 – із художнього дискурсу, орієнтовно 300 – із рекламного сегмента, а також близько 1200 контекстів отримано з корпусних ресурсів. Одиницею підрахунку обрано конкретний приклад граматичної реалізації оцінного значення чи смислу, що ідентифікований за сукупністю формальних і семантичних індикаторів із ручною валідацією для уникнення дублів.

Дослідницькі методи зумовлені специфікою обраного предмета – категорії оцінки, що в українській та англійській лінгвістичних традиціях потребує інструментарію, здатного кваліфікувати морфологійні аксіологійні значення та смисли. Серед **загальнонаукових методів** застосовано традиційний *описовий*, що забезпечив реконструкцію і систематизацію фактичного матеріалу; *метод моделювання* дав змогу перевірити авторську гіпотезу щодо виокремлення контрастивної морфології оцінки як самостійного наукового напряму; *індукції* – для виявлення закономірностей формування оцінних семантико-граматичних значень на основі масиву мовних фактів; *дедукції* – для перевірки теоретичних постулатів на конкретних мовних одиницях; *аналізу* й *синтезу* – для теоретичних узагальнень і їх систематизації. *Герметевтичний метод* дав змогу презентувати авторську концепцію з урахуванням актуальних лінгвістичних теорій. До системи **спеціальних лінгвістичних методів** уналежнено *метод визначення оцінного компонента* в структурі лексичного чи граматичного значення; *метод лінгвістичного спостереження* – для характеристики параметрів досліджуваних мовних одиниць. *Метод опису словникових дефініцій* застосовано для уточнення оцінних значень і впорядкування дефініцій, виявлення смислового навантаження окремих одиниць мови. *Порівняльно-зіставний метод* забезпечив дослідження українсько-англійських паралелей, пояснення спільного й відмінного в особливостях вербалізації категорії оцінки в українській та англійській мовах. *Контекстуально-інтерпретативний* і *дискурсивний аналіз* сприяв виявленню залежности оцінного значення від мовленнєвого оточення і кваліфікування особливостей його презентації. *Метод корпусного аналізу* дав змогу виявити специфіку функціювання оцінних слів різних частин мови й частотність їхнього вживання. *Прийом кількісних підрахунків* використано для аналізу продуктивности мовних одиниць, релевантних для відповідного дискурсу. Цей прийом доповнено

моделюванням діаграми з метою наочної презентації особливостей реалізації феномена оцінности за допомогою повнозначних частин мови української і англійської граматик. *Метод* скерованої вибірки актуальних контекстів забезпечив належний добір ілюстративного матеріалу. Залучення комплексу методів і прийомів сприяло поєднанню теоретичних узагальнень з емпіричними спостереженнями, що забезпечило достовірність отриманих результатів та їхню відповідність меті й завданням.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що **вперше** в українському мовознавстві обґрунтовано необхідність **(1)** виокремлення наукового напряму – *контрастивна морфологія оцінки*, що поєднує методологійні постулати лінгвоаксіології, функційної граматики й контрастивістики: у межах цього напряму здійснено системний контрастивний аналіз українсько-англійських паралелей із визначенням подібностей і відмінностей у системі морфологійних засобів вербалізації категорії оцінки з урахуванням основних частин мови. Крім того, в зазначеному ракурсі **(2)** простежено явище частиномовної перехідности в аксіологійній перспективі. **(3)** Новаторським є окреслення тенденцій неологізації української мови з урахуванням особливостей функціювання англізмів як презентантів різних частин мови, що вербалізують значення оцінки. **(4)** Схарактеризовано інноваційні оцінні морфологійні форми, значення і смисли, що виникли в сучасному українському дискурсі початку XXI ст. під впливом екстралінгвальних чинників (українських майданів і російсько-української війни); частково простежено вплив інновацій української мови на неологізацію сучасної англійської мови. **(5)** Уточнено термінологійний апарат контрастивної морфології оцінки; до наукового обігу введено терміни *контрастивна граматика оцінки*, *контрастивна морфологія оцінки, контрастивний синтаксис оцінки*.

Теоретичне значення роботи вбачаємо в тому, що в ній **(1)** обґрунтовано концепцію морфологійної презентації аксіологійних значень і смислів у зіставному аспекті та поглиблено теорію мовної динаміки через розкриття механізмів трансформації категорії оцінности в сучасній українській мові під впливом екстра- та інтерлінгвальних чинників, що доповнює положення сучасної *лінгвоаксіології*, *функційної граматики* й *граматики (морфології) оцінки*. **(2)** *Розширено знання* з лінгвоаксіологійної історіографії з презентацією напрацювань українських і зарубіжних дослідників. **(3)** Побудована модель аналізу дає змогу глибше осмислити граматичну категорію оцінки в системі української та англійської мов, виявити універсальні та специфічні механізми її презентації. **(4)** Отримані теоретичні положення сприяють уточненню уявлень про взаємодію системних та оказіональних способів вираження оцінки й можуть стати підґрунтям для формування нових наукових парадигм у зіставному мовознавстві. **(5)** Умотивовано потребу в термінах *контрастивна морфологія оцінки, аксіологійна деривація, оцінне семантико-граматичне значення*. Контрастивна морфологія оцінки відображає зв’язок із **(1)** *психолінгвістикою* (розглянуто проблему потрактування оцінних презентантів як виразників емоційно-вольового змісту людської психіки, оцінних значень,

базованих на асоціаціях, роль ментально-психологійної свідомости в сприйнятті частин мови, ефект «емоційної залученості»); **(2)** *комунікативною лінгвістикою* (схарактеризовано своєрідність функційного навантаження оцінних слів різної частиномовної належности); **(3)** *гендерною лінгвістикою* (актуалізовано проблему породження оцінного значення за допомогою маніпуляцій категорією роду); **(4)** *лінгводискурсологією* (окреслено статус категорії *дискурсивне слово*, що спроєктовано на розглядувані функції частин мови у фокусі категорії перехідности); **(5)** *лінгвостилістикою* (показано особливості вербалізації категорій інтимізації, градації та інтенсивности, розкрито їхній зв'язок із категорією оцінки, схарактеризовано стилістичну маркованість відповідних оцінних форм); **(6)** *ономастикою* (презентовано відантропонімні й відтопонімні оцінні новотвори; власні назви розглянуто як маркери категорії оцінки через особливу природу їхнього значення та здатність змінювати належність до лексико-граматичних розрядів); **(7)** *лексикологією* (доповнено теорію запозичення, зокрема розкрито своєрідність функціювання англізмів із семантикою оцінки в проєкції на частиномовну характеристику); **(8)** *лінгвокультурологією* та *етнолінгвістикою* (окреслено національну специфіку вербалізації категорії оцінки в порівнюваних мовах; виокремлено морфологійні оцінні конструкції, етнічні формули, що функціюють відповідно до лінгвокультурних традицій).

Практична цінність роботи вмотивована можливістю використання її результатів у лексикографійній і навчально-методичній практиці. Напрацювання з контрастивної морфології оцінки можуть стати підґрунтям для укладання спеціалізованих словників і довідкових видань, зокрема словників англізмів і неологізмів з аксіологійним компонентом. Отримані результати можуть бути використані під час підготовки підручників, посібників і навчальних програм із порівняльної граматики, стилістики й лексикології української та англійської мов. Висновки дослідження можна інтегрувати в освітній процес, проєктуючи їх на базові, авторські й вибіркові дисципліни, що засвідчує широту й багатоплановість практичного потенціалу праці.

Достовірність результатів роботи забезпечена відповідною теоретико-методологійною базою, значним обсягом емпіричного матеріалу та комплексною методикою його аналізу.

Апробація результатів дослідження здійснювалася впродовж 2019–2025 років. Основні його результати презентовано на 24 міжнародних і 3 всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання» (Київ, 2020), III Міжнародній науковій конференції «Mowa – człowiek – świat: perswazja językowa w różnych dyskursach» (Польща, Гданськ, 2020), Міжнародній науково-практичній конференції «Psycholinguistics in a Modern World» (Переяслав, 2020), Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурні комунікації в галузі освіти» (Хмельницький, 2021), Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні питання вивчення германських, романських і

слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов» (Вінниця, 2021), XIX Всеукраїнській ономастичній конференції (з міжнародною участю), присвяченій 100-річчю з дня народження Кирила Галаса (Ужгород, 2021), Міжнародній науковій конференції «Język, kultura i społeczeństwo» (Польща, Вроцлав, 2021), Міжнародній науково-теоретичній конференції «Граматичні читання – XI» (Вінниця, 2021), Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов і перекладу» (Вінниця, 2021), XIX Міжнародній науковій конференції з актуальних проблем філологічних досліджень (пам'яті доктора філологічних наук, професора А. Т. Гулака) (Харків, 2021), XV Міжнародній конференції «Драгоманови Студии» на тему «Украинистиката в България и по света» (Болгарія, Софія, 2021), І-ій Міжнародній науковій конференції «Глобалізація й інтернаціоналізація філологічної науки» (Кривий Ріг, 2022), XV Міжнародній науково-практичній конференції «Multidisciplinary academic notes. Science research and practice» (Іспанія, Мадрид, 2022), XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice» (Японія, Токіо, 2022), Міжнародній науковій конференції «Інтегративна лінгвостилістика: пізнання мови в часі» (Київ, 2022), Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання сучасної лінгвістики» (Київ, 2022), Міжнародній науковій конференції «XI Оломоуцький симпозіум україністів» (Чеська Республіка, Оломоуць, 2022), Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Новий науково-освітній простір з огляду підвищення якості підготовки фахівців у закладах вищої та фахової передвищої освіти» (Рівне, 2023), XX Міжнародній конференції з актуальних проблем лінгвістичних досліджень, присвяченій пам'яті й з нагоди 95-річчя від дня народження доктора філологічних наук, професора Л. А. Лисиченко (Харків, 2023), Міжнародній науково-теоретичній конференції «Граматичні читання – XII» (Вінниця, 2023), Міжнародній науковій конференції «Подвижник української науки зі Срібної землі (до 90-ліття з дня народження члена-кореспондента НАН України, доктора філологічних наук, професора Василя Німчука)» (Ужгород, 2023), X Міжнародній науковій конференції «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 2023), Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми (до 175-річчя від часу заснування катедри української словесности у Львівському університеті)» (Львів, 2023), X Міжнародній науковій конференції «Лінгвалізація світу» (Черкаси, 2024), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» (Переяслав, 2024), Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов» (Вінниця, 2024), Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов» (Вінниця, 2025). Окремі питання дисертаційного дослідження

систематично розглядалися на звітних конференціях і семінарах ДонНУ імені Василя Стуса (2019–2025).

Публікації. Основні положення і результати дослідження відображено в 40 публікаціях: 27 наукових статтях (16 із них – у наукових фахових виданнях України; 11 – у закордонних /5 із яких – у часописах, що індексуються в наукометричній базі Scopus/; в одній публікації як частині колективної монографії, в одному фрагменті колективної монографії, опублікованої в Україні, 12 тезах міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій).

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що всі теоретичні положення і практичні результати розроблено й отримано в дисертації одноосібно. Використані наукові напрацювання інших авторів мають відповідні покликання. Чотири статті підготовано в співавторстві, зокрема: **1**. Космеда Т., Ковтун О. Моделювання аксіологійно-маркованих значень топонімів та їхніх похідних в українській лінгвокультурі: актуалізація макроекстралінгвального чинника “війна” (*Onomastica*. 2024. № 68. С. 165–183. /Scopus/): авторський внесок – 50 %; **2.** Kosmeda T., Kovtun O., Slipetska V. Morphology of evaluation: the peculiarities of modeling evaluative meanings through morphological means in the Ukrainian language (*Amazonia Investiga*. 2024. № 13 (81). P. 56–69. /WoS/): авторський внесок – 40 %; **3.** Ковтун О. В., Бойван О. С. Займенники в англійській та українській мовах: порівняльний аспект (*Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Дрогобич: Вид-ий дім «Гельветика», 2020. Вип. 32. Т. 1. С. 141–147 /категорія Б/): авторський внесок – 90 %; **4.** Ковтун О. В., Бойван О. С. Теоретичні аспекти дослідження граматичної категорії роду в англійській мові (*Вчені зап. Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського*. Сер.: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 6. Ч. 1. С. 103–111 /категорія Б/): авторський внесок – 80 %.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, презентованої двома мовами, списку авторських публікацій за темою дисертації, списку прийнятих скорочень, вступу, п’яти розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаної літератури (828 позицій, із них 304 іноземними мовами), списку лексикографійних джерел (39 найменувань), джерел художньої і публіцистичної літератури (433 позиції) і чотирьох додатків, у яких міститься 10 схем, 1 таблиця і 2 діаграми. Загальний обсяг роботи – 507 с. (23,0 др. арк.), обсяг основного тексту – 378 с. (17,2 др. арк.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено наукову новизну, теоретичну цінність і практичне значення; сформульовано мету та завдання роботи, окреслено її об’єкт і предмет; визначено методологійну базу й застосовані методи; схарактеризовано матеріал і джерельну основу, наведено відомості про апробацію отриманих результатів і структуру дисертаційної праці.

У першому розділі **«Методологійні засади контрастивної морфології оцінки й історіографія проблеми»** окреслено теоретико-методологійні засади формування граматики оцінки з опертям на українську й західну лінгвістичні традиції. Концептуальною основою аналізу слугують напрацювання сучасних теоретиків української функційної граматики та теоретичної морфології, хоча початки власне граматики оцінки простежено в напрацюваннях О. Потебні, а деякі постулати лінгвоаксіології презентовано в лінгвофілософських працях І. Франка й Д. Овсянико-Куликовського, що ґрунтовно продовжено в дослідженнях Л. Булаховського. Особливу увагу зосереджено на становленні лінгвоаксіології в сучасному українському мовознавстві, що формується на перетині граматики, семантики, прагматики, лінгвокогнітології, дискурс- і когнітивної лінгвістики, теорії МКС, що пов'язано з діяльністю таких українських учених, як І. Голубовська, А. Загнітко, Т. Ковалевська, Т. Космеда, Л. Лисиченко, В. Сліпецька, О. Халіман, Г. Черненко, І. Шкіцька. Українські мовознавці вивчали проблематику лінгвоаксіології і в проєкції на матеріал англійської мови – Н. Бігунова, О. Дейчаківська, І. Колегаєва, М. Косовець, О. Приходченко, Г. Приходько, В. Смаглій, Л. Соловйова.

У сучасній лінгвістиці категорію оцінки інтерпретовано як багатовимірне мовне явище, яке реалізоване не лише на лексичному, але й на граматичному рівнях, що зреалізовується зокрема й через систему морфологійних категорій. У межах історіографійного огляду простежено, що саме в українській науковій традиції граматика оцінки формується як окремий напрям граматики з опертям на функційні й аксіологійні підходи, розвинені в працях Т. Космеди й О. Халіман. Така інтерпретація граматичних явищ узгоджується з ідеями функційної граматики І. Вихованця і К. Городенської, граматики мовця і соціальної граматики А. Загнітка, а також із концепціями частиномовної класифікації та граматичної варіативности, що презентовані в працях І. Білодіда, Л. Булаховського, М. Плющ, В. Русанівського.

У середині XX століття в західному мовознавстві в лексичній семантиці виразно почала домінувати логіка, точніше, той аспект логіки, що стосувався оцінки істини. Структуралістські лінгвістичні традиції Ф. де Соссюра та генеративна граматика Н. Хомського увиразнили тенденцію щодо опису семантики природних мов. Відповідно питання лінгвоаксіології порушуються в межах фундаментальних традиційних мовознавчих напрямів – структурної лінгвістики (Ш. Баллі), структурної семантики (П. Гіро, Є. Козерю, Ж. Маторе, Ч. Осгуд, Б. Потьє, Дж. Сусі, П. Танненбаум, С. Уллманн), когнітивної лінгвістики (Т. Кшешовський, Дж. Лакофф), соціолінгвістики (М. Гої, М. Джордан, У. Лабов), дискурсивної лінгвістики (М. Галідей, С. Ганстон, С. Гуд, Дж. Мартін, К. Метьєсен, П. Тетела, Дж. Томсон,). Аксіологійний вимір граматики актуалізується через функційну граматику М. Галлідея, когнітивну граматику Р. Ленґакера, корпусні й дискурсивні підходи Д. Бібера, С. Ганстон і Г. Френсіс, а також через дескриптивні моделі англійської граматики, запропоновані Р. Гаддлстоном, Р. Куорком, С. Ґрінбаумом, Дж. Лічем, Дж. Пуллумом, Я. Свартвіком. Загальну теорію дослідження категорії

оцінки запропонував англійський мовознавець П. Вайт, який працював у співавторстві з Дж. Мартіном. Складність зв'язку між категоріями граматики й категорією оцінки переконливо пояснила С. Ганстон. Крім того, зазначену проблематику розглядали М. Беднарек, Я. Мартін, Д. Метью, Г. Рассел, М. Рокіч. Проте як окремий напрям *граматика оцінки* в західному мовознавстві на сьогодні не сформувалася. Здійснене зіставлення напрацювань українських і західних мовознавців дає змогу окреслити специфіку української граматичної традиції в осмисленні категорії оцінки порівняно із працями зарубіжних учених.

Контрастивне мовознавство (термін Б. Лі Ворфа, 1941), зокрема й контрастивна граматика, формується на перетині системно-структурних і функційно-прагматичних підходів, що засвідчують праці таких вітчизняних мовознавців, як І. Голубовська, Н. Іваницька, Н. Шкворченко-Осадца, а в західній традиції – Р. Санс і С. Статі.

У західному мовознавстві аксіологійний вимір граматичних явищ формується в межах дескриптивних моделей граматики англійської мови. Такі підходи корелюють з українськими структурно-системними та функційно-прагматичними моделями аналізу граматичних категорій. Саме на цьому теоретичному тлі формується уявлення про контрастивну граматику оцінки як синтетичний напрям мовознавства. Морфологія оцінки постає, зрозуміло, як складник граматики оцінки, безпосередньо пов'язаний із категорійною організацією мови й аксіологійними параметрами мовної діяльности. Оцінку інтерпретовано як семантико-прагматичну універсальну категорію, здатну своєрідно вербалізуватися на різних мовних рівнях, зокрема й морфологійному. Контрастивна перспектива забезпечує виявлення універсальних закономірностей граматичної організації оцінних значень, а також національно-специфічних моделей їх реалізації в українській і англійській лінгвокультурах. Універсальний характер граматики оцінки водночас поєднується з її мовною специфікою, що зумовлено особливостями морфологійної системи, складом граматичних категорій і характером дискурсивних практик. Саме ця взаємодія універсального і специфічного визначає теоретичну доцільність контрастивної морфології оцінки як самостійного напряму дослідження. Окремий акцент зроблено на презентації особливостей становлення метамови морфології оцінки, що частково відображено й у сучасних українських словниках лінгвістичних термінів. У цьому аспекті метамова контрастивної морфології оцінки – це відкрита, динамічна система, що оновлюється відповідно до розвитку теоретичної граматики, лінгвоаксіології та порівняльно-зіставного мовознавства. Унормування та систематизування термінологійного апарату в межах контрастивної морфології оцінки співвідноситься з потребою розмежування суміжних понять і забезпечення методологійної послідовности аналізу.

Схарактеризовано підходи до виокремлення частин мови в українському (І. Вихованець, К. Городенська, І. Данилюк, С. Жаботинська, А. Загнітко, Ю. Карпенко, І. Кучеренко, В. Ожоган) і західному (Р. Гадлстон, С. Ґрінбаум, Р. Квірк, Д. Ліч, Дж. Пуллум, Я. Свартвік) мовознавстві. Граматичні класи

інтерпретовано як динамічні системи, зорієнтовані на особливості їх функціювання. Під час виокремлення частин мови враховано комплекс семантичних, морфологійних, словотвірних і синтаксичних ознак. Розглянуто й феномен частиномовної перехідности (В. Ващенко, І. Вихованець, І. Данилюк, У. Добосевич, А. Загнітко, О. Кушлик, І. Мельник, Л. Шитик), що узгоджується з дискурсцентричною парадигмою аналізу мовних одиниць, у межах якої частини мови потрактовано не як замкнені класи, а як функційно рухомі утворення, здатні до граматичних і семантичних трансформацій залежно від діагностичного контексту. Тому актуалізовано теорію дискурсивних слів, що мають високий ступінь функційної варіативности (Ф. Бацевич, А. Загнітко, Т. Космеда, С. Марич, а також С. Ганстон, Д. Кристал, Дж. Лайонз, Дж. Френсіс). Така інтерпретація засвідчує «хамелеонову» природу окремих частин мови й особливості їх функційно-прагматичного навантаження в межах дискурсивно-текстового простору кожної лінгвокультури. Частиномовна перехідність у сучасній українській і англійській (С. Ганстон, Р. Делем, Р. Квірк, Я. Свартвік) мовах безпосередньо пов'язується зі способами моделювання оцінних значень, оскільки зміна частиномовного статусу супроводжується актуалізацією або трансформацією її аксіологійного потенціалу.

Призначення контрастивної морфології оцінки – зіставлення українських і англійських моделей морфологійної презентації оцінних значень, виявлення спільного й окреслення національно специфічного. Сформульовані методологійні положення створюють цілісне теоретичне підґрунтя для аналізу морфологійних категорій основних частин мови в аксіологійному вимірі. Поєднання ідей української та західної функційної граматики, лінгвоаксіології та контрастивістики визначає логіку розгортання наступних розділів дисертації, у яких морфологійні засоби вербалізації оцінки в українській і англійській мовах аналізуються з урахуванням їх частиномовної специфіки, дискурсивних умов функціювання і сучасних динамічних процесів розвитку мовної системи. Фокус дослідницької уваги спроєктовано на сучасні динамічні процеси, що відбуваються в українському дискурсивно-текстовому просторі, у зв'язку з актуалізацією частиномовного потенціалу англізмів із лексико-граматичним значенням оцінки, а також поповненням лексико-граматичних розрядів новотворами з виявом значення оцінки, що впроваджуються в мовлення англійців.

У другому розділі **«Потенціал іменних частин мови для презентації значення оцінки в українській і англійській мовах»** здійснено системний порівняльний аналіз іменних частин мови як морфологійних засобів вербалізації оцінки з урахуванням специфіки української і англійської лінгвокультур та відповідних категорійний значень.

Оцінний потенціал *іменника* реалізується через радикальне порушення норм функціювання граматичних категорій роду, числа, відмінка й детермінованости. Категорія роду іменника в українській мові може виконувати оцінну функцію в разі транспонованого використання форм жіночого роду для номінації осіб чоловічої статі, що зумовлює іронійне або зневажливе переосмислення референта: *Скажи*

йому, що ***він дівка*** (з розм. мовл.). Аналогійно форми чоловічого роду, що використані на позначення жінки, також формують відповідні оцінні смисли: *Ця* ***киця*** *справжній* ***воїн****,* ***вона*** *зовсім нічого не боїться* (з розм. мовл.). В англійській мові категорія роду редукувалася, її немає, тому таку модель породження значення оцінки не актуалізовано. Категорія числа іменника в українській мові виявляє оцінний потенціал через нестандартне використання форм множини й однини. Зокрема, множинні форми власних назв презентують узагальнено негативне значення і переходять у розряд загальних назв, змінюючи свій морфологійний статус, напр.: *Ти піди в дім божевільних: там одні* ***наполеони*** (Наполеон… URL: https://cutt.ly/aeMIs6Nk.). Однина, ужита замість очікуваної множини, формує іронійно-зневажливу оцінку, напр.: *Барбара Стрейзанд минулого року опублікувала та озвучила свій* ***мемуар*** *– 989 сторінок* (Голос); *Кофман зупинив оркестр. У залі пролунав скупий «****аплодисмент****»* (Вісті). Подібні конструкції ґрунтуються на конфлікті між лексичною і граматичною семантикою числа. Зазначене простежуємо і в англійській мові: *There are five* ***Einsteins*** *in the audience tonight* (Reverso Context) (укр. *Сьогодні в залі п'ять Ейнштейнів*). Порушення категорії числа в англійській мові актуалізує оцінне значення через ненормативне використання форм множини абстрактних іменників: *These* ***informations*** *were misleading* (Reverso Context) (укр. *Ці «інформації» вводили в оману*). Категорія відмінка іменника в українській мові реалізує оцінну функцію через використання некодифікованих форм, що сигналізують про негативне ставлення мовця до предмета: *Верховна Рада України, не дивлячись на психопатаж істероїдних* ***мадамів***, *буде працювати* (Радіо Свобода); *У* ***нашого систера*** *завжди свої особливі плани* (з розм. мовл.). Подібні відмінкові девіації слугують граматичним маркером зневаги чи іронії. В англійській мові оцінний потенціал іменника зосереджений у площині категорії детермінованості. Неозначений артикль у поєднанні з власними назвами вказує на зниження значущости особи або створює ефект дистанціювання: *It was owned at that time by* ***a Mr. Schwartz*** (Reverso Context) (укр. *Ним володів у той час* ***якийсь містер*** *Шварц* /в перекладі українською актуалізується неозначений займенник/). Означений артикль у препозиції до імені особи використовують як засіб оцінного контрастування різних образів одного референта: *Not* ***the David*** *everyone talked about, but* ***a*** *reserved, gentle* ***David*** (Quora) (укр. *Не того Девіда, про якого всі говорили, а стриманого, ніжного Девіда*).

У сучасній українській мові категорія ступенів порівняння *прикметника* особливо виразно виконує оцінну функцію за допомогою творення суперлативних форм від іменникових основ, що супроводжується порушенням нормативної моделі ступенювання і зумовлює інтенсифіковане оцінне переосмислення ознаки: *Це був* ***найцукровіший*** *комплімент за весь вечір* (Instagram); *Він замовив* ***найшашличнішу*** *страву у меню* (з розм. мовл.). Такі форми реалізують елятивне / суперлятивне значення і слугують засобом гіперболізації оцінки. Оцінний потенціал прикметника посилюється через утворення суперлативів від назв предметів, що не передбачають ступенювання в межах нормативної граматики: *Це був* ***наймедовіший*** *голос у всій*

залі (Мислово). У подібних конструкціях конфлікт між лексичною природою основи та граматичною формою суперлатива стає джерелом аксіологійного ефекту. В англійській мові оцінний потенціал прикметника також реалізується через оказіональне творення суперлативних форм від іменникових основ, що виходить за межі кодифікованої норми: *This pizza is* ***the cheesiest*** *thing I have ever tasted* (Euronews) (укр. *Ця піца –* ***найсирніша річ****, яку я коли-небудь куштував*); *It was* ***the meatiest*** *soup imaginable* (*@quickestflip*) (укр. *Це був найм'ясніший суп, який тільки можна уявити*). Такі утворення в обох мовах демонструють системну здатність прикметника до оцінного розширення граматичних меж, унаслідок чого суперлатив стає маркером максимальної інтенсивности суб'єктивної оцінки. В українській мові оцінний потенціал прикметника реалізується і через суперлативні форми з префіксом ***най-***, утворені від власних і загальних назв, що вербалізують локально-культурну ідентичність та аксіологійну інтенсифікацію ознаки: *Це було* ***найльвівськіше*** *кафе з усіх, у яких ми бували* (Літературна Україна); *Той вечір став для нього* ***найукраїнськішим*** *переживанням за довгий час* (Україна молода). Аналогійні механізми зафіксовано й у мовленні англійців: *It was* ***the most New-York*** *bar I had ever been to* (Cheezburger) (укр. *Це був найнью-йоркніший бар, у якому я коли-небудь був*); *That answer sounded* ***the most British*** *of all* (Chevening) (укр. *Та відповідь звучала найбританськіше з усіх*).

Оцінний потенціал *займенника* української і англійської мов реалізується через нестандартне функціювання особових та присвійних займенників, зокрема шляхом транспозиції числа й інтенсифікації присвійности, що формує пошанну, узагальнювальну або експресивно-оцінну інтерпретацію. В українській мові присвійні займенники можуть зазнавати оцінної інтенсифікації через суперлативні й надлишкові (оказіональні) форми, що виходять за межі кодифікованої норми: *Для вас –* ***найтвоїші*** *знижки цього сезону* (ПриватБанк); *Ми підготували для клієнтів* ***найбільш наші*** *пропозиції* (Prom UA). Ці форми поєднують займенникову семантику з елятивним значенням і слугують засобом посилення позитивної оцінки адресата. Оцінний потенціал займенника актуалізується також через уживання форм множини замість однини для позначення однієї особи, що виконує функцію пошанности або узагальнення: *Як* ***вони*** *себе сьогодні почувають?* (з розм. мовл.); ***Ми*** *вже вирішили, що це найкращий варіант* (Instagram) (в обох реченнях ідеться про одну особу). У таких конструкціях множинна форма не виражає кількости, а слугує граматичним маркером соціальної дистанції або інклюзивности. В англійській мові аналогійні оцінні ефекти виникають унаслідок використання множинних займенників *we* та *they* на позначення індивідуального або узагальненого суб'єкта: ***We*** *are not amused* (Queen Victoria) (укр. *Ми не задоволені* /сказано мовцем про себе/); ***They*** *have decided what is best for you* (Twitter) (укр. *Вони вирішили, що для вас найкраще* /узагальнений, відсторонений суб'єкт/). Присвійні займенники в англійській мові також зазнають оцінної інтенсифікації в рекламному й публіцистичному дискурсі через надлишкову актуалізацію присвійности: *These are* ***your very own*** *benefits* (Quora) (укр. *Це саме ваші власні переваги*); *We offer you* ***the***

most yours-only *discounts* (Reverso Context) (укр. *Ми пропонуємо вам найвашіші, лише для вас, знижки*). Займенник у порівнюваних мовах постає як граматично та прагматично гнучкий клас слів, здатний через транспозицію числа й інтенсифікацію присвійности моделювати різноспрямовані аксіологійні смисли – від пошанности й інклюзивности до експресивного підсилення позитивної оцінки.

Аналіз особливостей функціювання *числівника* показує, що його оцінний потенціал у сучасних українській і англійській мовах реалізується через нестандартне функціювання категорій кількости й порядковости, що відбувається і шляхом гіперболізації, нівеляції або транспозиції числового значення, що формує експресивно-оцінну інтерпретацію. В українській мові числівник виявляє оцінний потенціал у разі втрати власне кількісного значення і презентації інтенсифікаційної або символьної функції: *Я тобі це вже* ***сто разів*** *пояснював* (з розм. мовл.). У таких конструкціях числівник слугує граматичним засобом гіперболізації оцінки. Категорія порядковости може актуалізувати оцінне значення шляхом субстантивації, транспозиції числівника: *Він у нас завжди* ***перший****, навіть коли помиляється* (Twitter); *Бути* ***другим*** *у цій грі – вже поразка* (Україна Молода). Порядковий числівник виходить за межі власне лічильної функції і слугує засобом аксіологійного ранжування. В англійській мові аналогійні оцінні ефекти формуються через гіперболізоване й нефактичне вживання числівників: *I have* ***a million*** *things to do today* (Instagram) (укр. *У мене сьогодні мільйон справ*).

У третьому розділі **«Потенціал станівника, прислівника й дієслова в презентації значення оцінки в українській і англійській мовах»** досліджено морфологійну спроможність станівника, прислівника й дієслова як засобів презентації значення оцінки.

Станівник уналежнюють до граматичного засобу номінації непроцесуального стану людини або довкілля. Йому притаманні стабільне функційне призначення і високий аксіологійний потенціал. В українській мові станівник виконує функцію головного члена безособового речення, часто й з нульовим вираженням дієслівної зв'язки, напр.: *Чоловіку боляче*. В англійській мові значення стану реалізується переважно аналітичними конструкціями з експліцитною зв'язкою *to be, to seem, to become, to feel* у поєднанні з прикметниками, іменниками або прислівниками в предикативній позиції. Станівник української і англійської мов є виразним засобом вербалізації стану, тісно пов'язаного з емоційно-вольовою сферою людини. Стан осмислюється через почуття, переживання і сприйняття, напр.: *Соромно. Весело.* Саме ця особливість зумовлює системний зв'язок станівника з категорією оцінки. Узагальнення лексико-семантичних класифікацій засвідчило, що станівник може позначати емоційний, інтелектуальний і фізичний стани людини чи довкілля; морально-етичну оцінку; суб'єктивну оцінку тривалости або просторової протяжности, а також модально зумовлену необхідність чи доцільність. Межі між цими розрядами станівника дещо умовні, оскільки визначальним чинником під час вербалізації стану є його емоційне й оцінне сприйняття. Оцінка стану щодо його тривалости або просторової поширености в українській мові реалізується переважно

відприслівниковими й відіменниковими формами: *Пора їхати. Дотемна блукати.* В англійській мові відповідні значення формуються аналітичними конструкціями на зразок *It's time to go. Move further away*. (з розм. мовл.). Широко представлено станівник, що вербалізує психічний, інтелектуальний чи фізичний стани людини та дає їм оцінку: укр. *легко – важко, весело – сумно, приємно – неприємно;* англ. *easy – difficult, cheerful – sad, pleasant – unpleasant*. У таких структурах оцінка є внутрішньо притаманною значенню стану й не потребує додаткових лексичних маркерів. Окрему групу становить станівник із семантикою морально-етичної оцінки, що в українській мові переважно реалізується відіменниковими формами: *Лінь вчитися. Гріх сидіти.* В англійській мові подібні значення вербалізовано аналітичними конструкціями типу *It is a sin to sit. It is a trouble to teach* (Twitter). Станівник зі значенням необхідности, доцільности або відсутности омовлюють категорії оцінки й модальности: *Важливо знати* (Facebook). *Не видно позитиву* (з розм. мовл.); *It is necessary. It is well worth* (Facebook). У таких конструкціях оцінка виражає нормативність або має соціально зумовлений характер.

Аксіологійний потенціал *прислівника* зумовлений його генетичним зв'язком із прикметником, семантикою якости, інтенсивности й міри, а також здатністю модифікувати дієслівну предикацію, прикметникову характеристику або висловлення загалом. В українській мові прислівник функціює як незмінюваний клас слів із категорійним значенням непроцесуальної ознаки дії або ознаки ознаки. Відсутність власне морфологійних категорій компенсовано його широкими функційними можливостями. В англійській мові прислівник визначають за функційним критерієм, що зумовлює гетерогенність цього класу слів і сприяє активному їх залученню до моделювання значення оцінки. Отже, оцінні значення прислівника в обох мовах реалізуються переважно контекстуально й залежать від синтаксичної позиції. Полісемантичні прислівники змінюють функційне навантаження і переходять від нейтрального значення до модально-оцінного. Напр., у висловленні *I will speak* ***truly*** (з розм. мовл.) (укр. *Я говоритиму правдиво*) прислівник *truly* презентує спосіб дії, а в реченні *This is truly a* ***miracle*** (Twitter) (укр. *Це справді диво*) він є маркером позитивної оцінки ситуації. В українській мові аналогійний механізм реалізується за допомогою прислівників *справді, дійсно*, напр.: *Він справді вчинив чесно* (Instagram). У межах аналізу прислівника окреслено роль вторинного семантичного переосмислення, коли одиниці з первинним темпоральним або просторовим значенням презентують контрастивно-оцінне навантаження. Такі прислівники впливають на інтерпретацію висловлення, зіставляючи очікуване й фактичне, формуючи оцінну перспективу. Значну роль у реалізації оцінки відіграє інтенсифікаційна функція прислівника. В англійській мові вона пов'язана з уживанням відприкметникових прислівників на *-ly*, які модифікують оцінну ознаку й підсилюють її вияв, напр.: *The proposal was* ***painfully*** *naive* (Quora) (укр. *Пропозиція була болісно наївною*). У таких конструкціях прислівник указує на високий або граничний ступінь вияву оцінки. В українській мові інтенсифікація оцінних значень реалізується за допомогою прислівників типу

вкрай, надзвичайно, напр.: *Він учинив* ***украй*** *необачно* (з розм. мовл.). Оцінний потенціал прислівника реалізується через ступеневу градацію, що забезпечує аксіологійне ранжування дій, станів і ситуацій. У таких конструкціях порівняльні й підсилювальні форми прислівника поєднують кількісно-інтенсивне значення з якісною оцінкою. В українській мові порівняльні форми прислівника активно використовують для вираження зміни інтенсивности вияву оцінки: *Він поводився* ***значно*** *обережніше* (з розм. мовл.). У висловленнях прислівник формує оцінне зіставлення з попереднім станом або очікуваною нормою, задаючи напрям інтерпретації ситуації. В англійській мові аналогійні значення реалізуються за допомогою аналітичних конструкцій із порівняльними формами прислівників та інтенсифікаторів: *She reacted much* ***more*** *cautiously* (Twitter) (укр. *Вона відреагувала значно обережніше*). Окрему групу становлять прислівники способу дії та напряму, які в українській мові мають виразне емоційно-оцінне забарвлення. Показовими є конструкції з повторюваними формами: *Стара мати кидається* ***тудою й сюдою****, шукає порятунку* (Марко Вовчок). Такі прислівники передають оцінку стану розгублености, тривоги або безпорадности без прямої номінації емоцій. В англійській мові подібні оцінні значення виражені за допомогою прислівників способу дії з узагальненою семантикою: *He wandered* ***aimlessly*** *through the streets* (Reverso Dictionary) (укр. *Він безцільно блукав вулицями*). Прислівник *aimlessly* вказує на негативну оцінку ситуації, поведінки суб'єкта, поєднуючи опис способу дії з імпліцитною аксіологійною характеристикою. Загалом прислівник в обох порівнюваних мовах інтенсифікує або градаційно структурує аксіологійні смисли, закладені в дієслівній предикації і загальній організації висловлення.

Дієслово є одним із ключових морфологійних засобів реалізації значення оцінки в українській і англійській мовах. Його аксіологійний потенціал зумовлений центральним місцем у предикативній структурі висловлення, здатністю моделювати подієвість, динаміку й результат дії, а також можливістю вербалізації категорій виду, часу, стану, способу й модальности. В українській мові категорія *виду* активно продукує оцінні значення за допомогою контекстуального протиставлення дієслів, що презентують видові пари, а також маніпулюванням одновидовими та двовидовими дієслівними формами. Англійське дієслово не має категорії виду, тому абсолютних аналогів до таких українських конструкцій не продукує, однак функційно подібні значення актуалізує за допомогою інших структур. Напр.: українська модель (узагальнена формула) *Робив, робив і не зробив...* відображає тривалість або повторюваність дії з нульовим результатом: виникає оцінне значення незавершености, марности чи неефективности дії. В англійській мові є аналог *I kept doing it but didn't finish it* (Reverso Dictionary) (укр. *Робив, робив, а не закінчив*). У подібних конструкціях повторюваність або тривалість передається аналітичними засобами, напр.: *kept doing, was trying, worked for so long*, а відсутність результату – формами *didn't finish / didn't manage / didn't do*, що відтворюють аксіологійне значення української моделі 'докладання зусиль без досягнення очікуваного результату'. На відміну від української мови, де формотворчі елементи

забезпечують продуктивне породження нових аспектуальних і водночас оцінних значень, англійська мова реалізує ті самі смисли через лексичні маркери. Уживання *часових форм* у прямому й переносному значенні породжує оцінне значення, пов'язане з психологійними особливостями сприйняття часу: минулий зазвичай сприймають позитивно, оскільки події вже відбулися і їх не потрібно оцінювати; майбутнє – прогнозоване, омріюване, хоча його можна й боятися, але не оцінювати. Лише теперішнє підлягає реальній оцінці. У переносному вживанні граматичне значення часу може вербалізувати конфлікт із контекстом, що актуалізує вторинні функції форми й породжує метафоричність. Саме протиставлення логічного часу, вираженого контекстом, і граматичного часу, вираженого транспонованою формою, створює відповідну граматичну форму й моделює аксіологійність в обох мовах. Напр., в українському мовленні форми минулого часу можуть уживатися в значенні теперішнього чи майбутнього, моделюючи семантико-прагматичне навантаження експресивности й відповідної аксіологійної тональности. Такі конструкції можуть виражати іронійне ставлення до майбутньої дії: *Так я тобі й* ***повірила*** (з розм. мовл.). Подібний ефект англійська мова реалізує через конструювання іронії з актуалізацією форм минулого часу, у яких дія подається як нібито здійснена, що передає значення категоричного заперечення можливости її реалізації, напр.: *I trusted* ***him*** (з розм. мовл.). Поширеною в українській мові є модель *Будуть тут усякі + Inf*, у якій поєднуються транспонована форма майбутнього часу, займенник *усякі* з пейоративною конотацією, дискурсивне слово *тут* й інверсія, що посилює емоційність. Пейоративний ефект виникає внаслідок зіткнення граматичного значення майбутнього часу з контекстом, де йдеться про дію, що вже відбулася чи відбувається. Англійська мова використовує модально-прагматичні структури, що вербалізують дію як абсолютно неприйнятну. Англійськими відповідниками є конструкції з *will* (укр. *буде*), які не позначають реального майбутнього, а вказують, як і в українській мові, на емоційне обурення дією, що вже відбулася або відбувається, напр.: *He* ***will tell me what to do****!* (Reproach in English Modality) (укр. *Буде він мені тут наказувати!*). Майбутній час ужито не для вербалізації прогнозу, а для конструювання оцінки з тональністю зневаги. У роботі проаналізовано й інші особливості моделювання переносних аксіологійних граматичних значень української і англійської мов з дескрипцією можливостей маніпулювання характерними дієслівними категоріями. Показано, що в межах дієслова імплікація оцінки в порівнюваних мовах виявляється неоднаково. В українській мові саме видова система впливає на виникнення аксіологійних смислів, зокрема й оказіональних, покликаних заповнювати граматичні лакуни. В англійській мові дієслово імплікує оцінність через модальні й аспектуальні значення, аналітичні дієслівні конструкції та предикативні структури. Ці особливості засвідчують різний механізм реалізації оцінки в порівнюваних мовах. Імплікація оцінки в українській мові частіше пов'язана з морфологійною експлікацією, словотвірним потенціалом, мовотворчістю її носіїв. Англійська мова тяжіє до синтаксичного, аналітичного

вираження оцінности й моделювання семантико-прагматичного навантаження в дискурсивному просторі за допомогою власного мовного ресурсу.

У четвертому розділі **«Мова українських майданів і російсько-української війни: продукування нових граматичних оцінних форм та їх вплив на англійську лінгвокультуру»** розглянуто мовну практику українських майданів і російсько-української війни як простір інтенсивного формування нових аксіологійно маркованих одиниць, що змодельовані на основі переосмислення традиційних лексико-граматичних класів слів. Простежуємо активне використання власних назв як бази для творення оцінно маркованих загальних назв (відбувається зміна лексико-граматичного розряду). Ідеться про узагальнено-оцінне значення, що проєктується на кожного агресора-росіянина: «*Ванька-дурень»*; *«рускій ванька»*; *«Ваньки».* Графічні й морфологійні варіанти (велика / мала літера, лапки, форма однини чи множини) впливають на ступінь вияву експресії, видозміну лексико-граматичного значення. За подібною моделлю створено в період Євромайдану й апелятив *тітушка* та низку його похідні. Використовують і відтопонімні оцінні номінації, у яких географічну назву переосмислюють, і вона стає символом певної ідеології, напр.: *оркостан*, *пуйлостан, путанік, путляндія.* Потужним презентантом семантики й прагматики є відантропонімні дієслівні утворення, що містять виразні оцінні смисли, мотивовані твірними основами, зокрема прізвищами (а) російських агресорів: *путінізувати, спутінізувати, опутніти; шойгувати, шойгонути, пошойгуїти*, а також *лавракати, кадирити, дон-донити*; (б) світових лідерів: *макронити*, *макаронити, відмакронити, промакронити; шольцити, шольцнути; байденити, байденкувати*; (в) українських політиків: *кімити*, *кличкувати*, *подолякувати*, а також *наподолячити, наарахамити; притулити, запритулити.* Актуалізовано негативні й позитивні смисли. Подібні новотвори під впливом української мови простежуємо і в англомовному дискурсі: *When you've been* ***Putined*** (Urban Dictionary) (укр. *Коли тебе* ***путінували***); *To #**Macron** – to be lovey-dovey with the worst person imaginable, to promote the world terrorist N.1 – usually because of one's old sins (listed in Moscow)* (Twitter) (укр. *#**Макронити** – бути надто люб'язним із найгіршою особою, яку можна уявити, просувати світового терориста № 1 – зазвичай через свої старі гріхи /перелічені в Москві/)*. Змодельовані одиниці ввібрали потужну прагматику мотивувальних основ, виражаючи переважно негативну оцінку й іронійну тональність, що накладається на граматичне значення стану, дії і процесу. Відантропонімні дієслівні форми виконують інформативно-впливову функцію як презентанти прагмеми – одиниці емоційно-оцінного змісту слова, що фіксують усвідомлене ставлення мовця до довкілля. Прагмема-дієслово інтенсифікує своє значення, смислове навантаження, оскільки дієслово – центр висловлювання, а дієслово-прагмема – ще й потужний центр згорнутого прагматичного судження. Простежуємо й граматичні механізми реалізації оцінки в гаслах, слоганах і публічних формулах, що активно функціюють у протестному воєнному дискурсі. Гасла й формульні висловлювання виражають імперативність імпліцитно (без актуалізації дієслівних форм) – презентовано значення

волевиявлення: *Смерть ворогам!*; *ЗСУ – сила!* (АрміяInform). Оцінне навантаження посилюється через редукцію синтаксичної структури й усунення другорядних компонентів: *Разом до перемоги!*; *Україна понад усе!* (Facebook). Такі форми поєднують декларативність із категоричністю оцінки. У межах протестного дискурсу активно функціюють негативнооцінні формули, що спрямовані на делегітимацію ворога або його дій: *Росія – держава-терорист!* (Україна Молода); *Рашизм не пройде!* (1+1: ТСН). Актуалізовано й гасла з риторичним переосмисленням усталених формул і кліше: *Мир – це перемога!*; *Свобода дорожча за страх!* (24 канал). У сучасному англомовному просторі використовуються кальковані з наведених або адаптовані гасла: *Russia is a terrorist state!* (Guardian) (укр. *Росія – держава-терорист!*); *Stand with Ukraine!* (Facebook) (укр. *Стійте разом з Україною!*). Мовні конструкти українських майданів і російсько-української війни слугують для інтенсивної актуалізації лексико-граматичних форм вербалізації оцінки. Значення оцінки реалізується через узагальнення, вираження імперативности й моделювання імперативних формул, що забезпечує високу експресивність і ефективність мовлення. Подібні формули перетворюється на інструмент фіксації колективного досвіду, формування ціннісних орієнтирів і мовної презентації історичної пам’яти.

У п’ятому розділі **«Англізми української мови зі значенням оцінки: частиномовний потенціал неологізмів»** вперше проаналізовано англізми у фокусі їхньої здатності моделювати значення оцінки залежно від частиномовної належности. Англізми зі значенням оцінки інтегруються в українську мову нерівномірно, а їх аксіологійний потенціал істотно варіює залежно від частини мови. Найбільш продуктивним у реалізації оцінного значення є *іменник*. У межах авторської картотеки зафіксовано 187 англізмів-іменників, серед яких домінують *абстрактні іменники* (90 од.), що позначають соціально, психологічно або поведінково марковані явища й стани, напр.: *абсентеїзм* ‘ухиляння від участі в суспільно значущих діях’; *аватарство* ‘пияцтво’. Окремі абстрактні іменники мають прозору внутрішню форму через дослівне калькування: *вайттреш* ‘white trash’; *гейтспіч / хейтспіч* ‘hate speech’. Для них характерна обмежена граматична парадигма: уживання лише у формі однини. Менш численні *конкретні іменники* (26 од.), що зберігають числову кореляцію: *дизлайк* ‘реакція несхвалення’; *дипфейк* ‘підміна відео чи аудіо’. Кількісно переважають *назви осіб*, зокрема *агентивні іменники* з негативною оцінкою: *булер*, *тролер*, *сталкер*. Частина назв осіб не корелює за родом, напр.: *бедбой*, *седбой*, *гостес*, *фемка*. *Прикметники-англізми* кількісно поступаються іменникам (їх 54). Серед них найбільшу групу становлять *якісні прикметники* (17 од.), для яких характерна активна морфологійна адаптація, зокрема утворення форм вищого й найвищого ступенів порівняння, що засвідчує глибоке входження цих англізмів у граматичну систему української мови, напр.: *гайповий / хайповий* ‘скандальний, модний’ – *Це був би найбільш гайповий ляпас в історії* (Словник новітніх англіїзмів). *Він мав бути веселіший, сучасніший і більш хайповий* (Словник новітніх англіїзмів). Показовим є ступенювання прикметників з

абсолютним виявом ознаки, напр.: *топовий* ‘найкращий’ – *топовіший за Холанда* (Супряга топовіший за Холанда… URL: https://1927.kiev.ua/news/127735-supraga-topovisij-za-holanda-citaisvili-pro-cempionat-ta-cempioniv-svitu#google_vignette.); *найтоповіший Intel Core* (УНІАН). Кількісно більшою є група *відносних прикметників* (37 од.), що опосередковано презентують оцінку через зв’язок із негативно або позитивно маркованими явищами й особами, напр.: *абсентеїстський – абсентеїстський тип поведінки*; *автосексуальний – автосексуальна поведінка*. У системі англізмів зі значенням оцінки зафіксовано 37 *дієслів*. Численними є ті, що називають соціально неприйнятні, агресивні або маніпулятивні дії: *булити* ‘цькувати’; *тролити* ‘провокувати з метою приниження’. Такі дієслова поєднують номінацію дії з її негативною моральною і соціальною інтерпретацією. Окрему підгрупу формують дієслова, пов’язані з інформаційно-комунікативними практиками, оцінюваними критично: *хайпити* ‘створювати штучний розголос’; *клікбейтити* ‘приваблювати увагу маніпулятивними заголовками’. У цьому разі оцінка зумовлена способом організації інформаційного простору. Зафіксовано й дієслова, що номінують негативнооцінювані міжособистісні дії, напр.: *ігнорити*, *шеймити*, *пресингувати*. Їх використовують для характеристики психологійного тиску або вираження агресії. Позитивно маркованих дієслів небагато: вони пов’язані з ідеями розвитку, ефективности й успішної діяльности, напр.: *апгрейдити*, *нетворкати*. Оцінка ґрунтується на презентації семантики зростання і оптимізації. Міжмовна кореляція підтверджує стабільність оцінного компонента, напр.: *to troll* (укр. *тролити*); *to gaslight* (укр. *газлайтити*). У системі англізмів зі значенням оцінки *прислівники* становлять найменш численну групу. Вони виконують функцію інтенсифікаторів або модальнооцінних маркерів: *too much* у конструкції *він поводився too much* (Словник новітніх англіїзмів); *just perfect* у висловленні *це було just perfect* (Словник новітніх англіїзмів). Прислівники не лише конкретизують спосіб дії, але й формують оцінну перспективу висловлення. Окремі англізми-прислівники передають ступінь або інтенсивність ознаки, поєднуючись із українськими лексемами, напр.: *максимально chill*; *надто cringe*.

ВИСНОВКИ

Дослідження заґрунтоване на інтеграції методологійних принципів лінгвоаксіології, лінгвопрагматики, дискурслінгвістики, функційної граматики, граматики оцінки й контрастивної граматики. У фокусі роботи – студіювання оцінки як універсальної категорії, що пронизує всі рівні мовної системи. До базових методологійних параметрів дослідження вналежнюємо функційно-комунікативний, прагмалінгвістичний, антропоцентричний, націєцентричний, аксіологійний і когнітивний, що поєднуються із системно-структурним описом. Такий синтез дослідницьких підходів сприяє багатоаспектному виявленню ціннісного змісту граматичних форм, що зближують вітчизняну й західну традиції, і дає змогу простежити відмінності.

1. Концепція дисертаційного дослідження базована на виокремленні й обґрунтуванні нового наукового напряму – *контрастивна морфологія оцінки* як складника *контрастивної граматики оцінки*. Контрастивна морфологія оцінки презентована як самостійний науковий сегмент, здатний забезпечити комплексний аналіз аксіологійного потенціалу у зіставній перспективі.

2. У роботі визначено сучасні підходи до інтерпретації поняття *контрастивна лінгвістика*, серед яких – (а) структурно-описовий, (б) функційно-прагматичний, (в) когнітивно-дискурсивний і (г) аксіологійно-контрастивний. Їх урахування дало змогу уточнити методологійні орієнтири й забезпечити комплексне бачення процесів вербалізації оцінки в порівнюваних мовах. Зазначене здійснено на основі аналізу становлення та розвитку контрастивної граматики від класичних порівняльних студій до сучасних когнітивно-прагматичних і функційно-дискурсивних інтерпретацій.

Аргументовано, що контрастивна лінгвістика в сучасному розумінні охоплює не лише дескрипцію структурних відмінностей і подібностей, але й виявлення глибинних когнітивних, соціо-, етно- й лінгвокультурних чинників, що впливають на формування граматичних категорій. *Контрастивну морфологію оцінки* розглядаємо як дослідницький напрям, орієнтований на аналіз аксіологійних значень і смислів у морфологійній системі української та англійської мов.

Унаслідок здійсненого аналізу виокремлюємо такі методологійні постулати: (а) *наявність типологійної асиметрії кодування оцінки*: українська (синтетична) мова тяжіє до морфологійного й деривaційного кодування, англійська ж (аналітична) – до конструкційного (аналітичного) й контекстуального, а це значить, що під час зіставлення слід оперувати не лише «формальними відповідниками», а насамперед функційними еквівалентами, описуючи відповідні стратегії компенсації; (б) *компенсаційність морфологійної недостатности аналітичними ресурсами*, що відображає потребу експлікувати оцінний компонент у дискурсі, оскільки обмежена морфологійна варіативність англійської мови актуалізує модальні дієслова, інтенсифікатори, оперує порядком слів, відповідними предикативними структурами, моделює артиклеві чи детермінативні аксіологійні ефекти. Отже, *морфологія оцінки англійської мови* може реалізуватися як *конструкційна граматика оцінки*; (в) *активізація міжрівневої зони*: оцінка інтегрує і системні значення, і авторські смисли, тому морфологійні категорії в обох мовах демонструють залежність від когнітивних, прагматичних і соціокультурних чинників, але в українській мові ця взаємодія послідовніше маркована формально, а в англійській − встановлюється з контексту, тому *контрастивна морфологія оцінки залучає для аналізу не лише парадигматику, але характеризує відповідні умови дискурсивної активації* (контекст як граматичний «тригер»); (г) *розмаїтість експліцитности оцінки виявляється в її полярності та інтенсивності*: це мотивовано вищим рівнем експліцитного морфологійного маркування в українській мові (оцінні форманти, транспозиції, оказіональні компаративи тощо), а в англійській – частіше реалізовано імпліцитну оцінність через модальність, адвербіальні модифікатори тощо, тому під час

зіставлення виникає певний «зсув» експліцитности: українська форма → англійський конструкційний еквівалент (і навпаки, але рідше).

3. *Історіографійний огляд* досліджень у сфері лінгвоаксіології загалом та окремі напрацювання щодо дослідження морфології оцінки в українському мовознавстві й західній науковій традиції дає змогу усвідомити особливості поступу лінгвоаксіології, функційної та контрастивної граматик і засвідчити формування порівняльної граматики оцінки. Ці знання синтезовано й запропоновано нові підходи до інтерпретації категорії оцінки. Простежено генезу ідей від загальних студій із проблематики лінгвоаксіології до специфікації морфологійних механізмів вираження оцінних значень і смислів. Відмінності зумовлені типологійними характеристиками мов (синтетичність української ↔ аналітичність англійської), культурно-комунікативними й соціальними чинниками: в українській лінгвокультурі простежуємо більший вияв емоційної оцінки, що підсилена виразною експресією, моделюванням широкої палітри оказіональних смислів, базованих на суб'єктивній оцінці; англійська лінгвокультура більше виражає стриманість і нейтральність у моделюванні оцінних значень і смислів, що пов'язано зі своєрідною ментальністю народів – носіїв порівнюваних мов.

4. Окреслено дослідницький апарат контрастивної морфології оцінки в межах граматики оцінки, що забезпечує концептуальну цілісність і методологійну прозорість дослідження. Подано дефініції базових термінів, зокрема таких, як *контрастивна граматика оцінки*, *контрастивна морфологія оцінки, аксіологійний потенціал, оцінне семантико-граматичне значення*, а також поняття, необхідні для здійснення порівняльного аналізу: *морфологійна транспозиція оцінки*, *міжмовна кореляція оцінних форм*, *оцінний інваріант* і *частиномовна перехідність в аксіологійній перспективі*. Сформований терміносистемний комплекс сприяє подальшій розбудові напряму контрастивної морфології оцінки та його інтеграції в сучасне порівняльне мовознавство. Продемонстровано, що поєднання обраних загальнонаукових і спеціальних методів створює ефективний інструментарій для виявлення аксіологійних значень і смислів, актуалізує авторську методику, заґрунтовану на *інтеграції контрастивно-функційного, аксіологійно-дискурсивного* й *морфологійного* видів *аналізу*, що вможливлює системне дослідження морфологійних засобів вираження оцінки в порівнюваних граматиках. Авторська методика передбачає *поетапний аналіз*: (1) виявлення морфологійних категорій і форм із потенціалом вираження оцінки; (2) зіставлення їх семантико-морфологійної реалізації в українській та англійській мовах; (3) інтерпретацію з урахуванням усіх впливових чинників. Такий підхід забезпечує комплексність і достовірність результатів.

5. Простежено відмінності й подібності в розв'язанні проблеми класифікації частин мови в українському мовознавстві й західній науковій традиції: обидві традиції демонструють поєднання формально-граматичного і функційно-прагматичного підходів, однак вони різняться акцентами: *українська граматична школа* зберігає пріоритет структурної чіткости й морфологійної системности,

розширюючи їх функційно-прагматичними параметрами, а *західна традиція* спирається переважно на принцип функційности й на основі цього визначає морфологійний статус мовної одиниці.

6. У сучасній граматичній парадигмі української та англійської мов важливою виявляється частиномовна перехідність – універсальний механізм розвитку граматичної системи, що забезпечує її гнучкість, здатність одиниць до адаптації в різних дискурсивних умовах і водночас формує передумови для виникнення оцінних смислів і значень. Схарактеризовано чинні підходи до трактування проблеми *перехідности частин мови* в українському й зарубіжному мовознавстві на основі врахування специфіки української та англійської мов.

Установлено, що в традиціях граматик обох мов домінує тенденція до визнання перехідних зон між частинами мови й до актуалізації семантико-прагматичного виміру під час їх класифікації. Зазначене створює підґрунтя для аналізу частиномовної перехідности як чинника формування аксіологійних значень і підтверджує доцільність розгляду морфології оцінки в зіставному аспекті з проєкцією на актуалізацію функційно-прагматичної парадигми, дискурсивного підходу, зокрема й теорії дискурсивних слів, до яких насамперед уналежнюють займенник, числівник і прислівник. Показано, що явище частиномовної перехідности становить універсальний механізм розвитку граматичної системи, що забезпечує гнучкість і здатність мовних одиниць до адаптації в різних дискурсивних умовах. В українській мові перехідність виявляється в певному «зсуві» між іменними й дієслівними категоріями, прислівником і станівником, продуктивности прикметникових і прислівникових трансформацій, в активному творенні оказіональних форм, насамперед компаративних конструкцій, дискурсивних можливостей займенника, числівника, прислівника й категорії стану, особливостей творення відантропонімних і відтопонімних моделей, а також актуалізації відповідних словотвірних механізмів. З огляду на її аналітичний характер, англійська мова демонструє інші моделі, що виявляються у функційному використанні іменника, дієслова й прикметника. Результати роботи засвідчили, що іменні й дієслівні частини мови, станівник і прислівник мають потужні можливості в моделюванні оцінних значень і смислів, а явище частиномовної перехідности є важливим механізмом їх реалізації.

7. На основі виявлення українсько-англійських паралелей щодо вербалізації значення оцінки з актуалізацією системи морфологійних ознак української та англійської мов доведено, що *розглядувані мови демонструють різні стратегії актуалізації оцінки*, однак обидві підтверджують її універсальний характер, що виявляється в здатності іменних і дієслівних форм, а також форм прислівника й станівника маркувати позитивні й негативні значення і смисли. Продемонстровано, що категорія оцінки постає інтегральним чинником, що поєднує системні значення з індивідуально-авторськими смислами й забезпечує реалізацію аксіологійного потенціалу кожної мови загалом і їх морфологійних систем зокрема. Мотивовано, що саме морфологійні засоби української мови дедалі виразніше презентують

взаємодію системних й оказіональних механізмів формування оцінних значень і смислів, презентуючи залежність морфологійних категорій від категорій когнітивних, прагматичних, а також від соціо- чи етнокультурних чинників.

Систематизовано аксіологійний потенціал морфологійних категорій основних частин мови, уточнено їхню роль у моделюванні аксіологійної сеантики. Водночас виявлено універсальні й специфічні особливості презентації вказаних значень і смислів в обох мовах, що засвідчує різні стратегії їх моделювання. Зокрема встановлено, що іменники здатні виражати оцінку завдяки актуалізації феномена перехідности в межах відповідних лексико-граматичним розрядів, спроможні маніпулювати значеннями категорії роду й числа, а також через словотвірні моделі з актуалізацією системи оцінних експресивних морфем, що моделюють відповідну аксіологійну семантику, впливаючи на тональність дискурсу загалом. Прикметники посідають провідне місце в презентації різних векторів оцінки й категорії амбівалентности, демонструють актуалізацію емоційних оцінних відтінків значення, активно утворюють компаративні оказіональні форми. Числівники реалізують прихований аксіологійний потенціал, завдяки особливостям їхнього функціювання в різних типах дискурсу: їх доцільно розглядати як дискурсивні слова, що зумовлено соціокультурними асоціаціями, семантикою точности чи приблизности, психологією їхнього сприйняття. Зазначене своєрідно фіксується в мовній свідомості українців. Займенники виявляють оцінність у контекстуальному вживанні, також яскраво презентуючи статус дискурсивних слів: зазначене відбувається під час актуалізації функцій інтимізування, дистанціювання, солідаризації чи експресивної акцентуації.

В англійській мові явище частиномовної перехідности зумовлене її аналітичним характером і виявляється переважно на функційно-позиційному рівні, у гнучкости використання іменників, прикметників і дієслів у різних граматичних і комунікативних функціях, а також у здатності прислівників виконувати роль інтенсифікаторів або модифікаторів оцінного змісту, хоча зазначене приманне й українській мові. Система англійської мови реалізує оцінні значення і смисли через аналітичні конструкції, що компенсують обмежену морфологійну варіативність. Оцінність англійської мови здебільшого виражається в контекстах через відповідний порядок слів й актуалізацію модальних компонентів; водночас в українській мові й через морфологійне маркування та актуалізацію виразної системи словотвірних ресурсів.

З’ясовано особливості механізмів моделювання значення оцінки з актуалізацією категорії стану, прислівникових і дієслівних форм. Категорія стану і прислівники української та англійської мов здатні відображати градаційність, інтенсивність і різні види модальности, що актуалізується в межах висловлювань, формуючи відповідні оцінні значення та смисли чи виявляючи амбівалентність. Окремо розглянуто аломорфні прислівники, що поєднують семантичну гнучкість із високим прагматичним навантаженням. Дієслівні форми української мови виявляють аксіологійний потенціал переважно через часові, видові й модальні

значення, що маркують ставлення мовця до ситуації, а також через експресивні морфологійні конструкції, які презентують емоційне забарвлення.

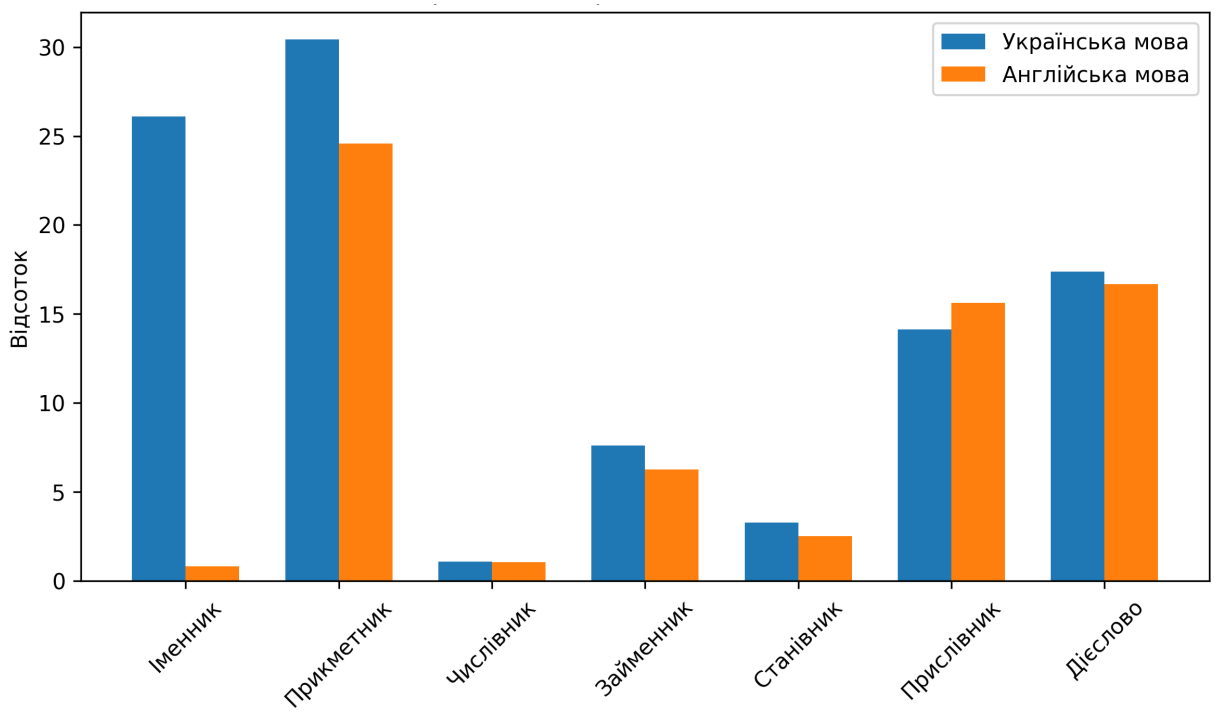
Порівняльний аналіз засвідчив, що в українській мові виразніше простежується тенденція до експліцитного маркування оцінки прислівниками й видовими формами дієслова, а англійська мова частіше реалізує оцінні значення опосередковано, через модальні дієслова й адвербіальні модифікатори. Форми станівника вналежнено до важливої ланки, що посідає своє місце між дієсловом і прикметником, відтворюючи внутрішні, психічні й емоційні стани суб'єкта. В українській мові такі значення реалізовано переважно морфологійно, а в англійській – аналітичними предикативними структурами, що виконують еквівалентну функцію.

8. Схарактеризовано специфіку продукування нових лексико-граматичних оцінних форм у мові українських майданів і російсько-української війни за характерними моделями. Саме екстралінгвальні чинники стали потужним каталізатором неологізації, унаслідок чого виникла значна кількість одиниць із виразним аксіологійним навантаженням. Найбільш продуктивними виявилися агентивні імена, що номінують учасників зазначених суспільно-політичних подій, і відантропонімні дієслівні форми, які віддзеркалюють суспільну реакцію через мовотворчість й оцінне переосмислення власних назв. Окреслено тенденцію до інтенсивного використання негативно маркованих утворень, що виконують функцію засобів суспільного протесту й маркерів групової ідентичности. Частково простежено проєкцію цих явищ на англомовну лінгвокультуру, де вони фіксуються через адаптацію окремих номінацій і понять у сферу медійного дискурсу, слугуючи індикаторами впливу українських подій на глобальний комунікативний простір. Схарактеризовано унікальні факти запозичення деяких із зазначених форм в англійську лінгвокультуру. Це підтверджує тенденцію до розширення морфологійного інвентарю оцінних засобів сучасної української мови й окреслює перспективу їх кодифікації.

9. Англізми сучасної української мови розглянуто як частиномовний потенціал презентації значення оцінки. Установлено, що запозичення з англійської мови активно поповнюють систему частин мови української лінгвокультури, формуючи нові аксіологійно марковані одиниці й розширюючи межі морфологійного вираження оцінних смислів. Доведено, що ці запозичення поповнюють насамперед іменники різних розрядів із домінуванням агентивних, абстрактних, предметно-ознакових найменувань; прикметники з переважанням якісних і відносно-якісних; дієслова здебільшого динамічної, процесуальної та модально-емоційної семантики й прислівники, що виражають інтенсивність, міру, ступінь і суб'єктивну оцінність. Особливу продуктивність виявлено в системі іменників, що позначають осіб, абстрактні явища й процеси, які презентують негативну конотацію, а також у системі прикметників і прислівників, що функціюють як індикатори емоційної оцінки. Також виявлено тенденцію англізмів до частиномовної перехідности, що простежуємо в українському мовленні: одна й та сама лексема може реалізуватися в кількох граматичних класах залежно від

контексту, водночас актуалізуючи відповідний тип оцінки або виражаючи амбівалентність. Аналіз лексикографійних джерел, у яких зафіксовані англізми української мови, дав змогу простежити процеси кодифікації оцінних англізмів і з'ясувати їхню еволюцію від оказіональних утворень до стабільних елементів сучасної української мови, що засвідчує їхню провідну роль у розширенні аксіологійного поля.

10. З'ясовано особливості розподілу потенційних можливостей щодо реалізації значення оцінки повнозначними частинами мови в проєкції на українську і англійську мови: *українська мова* – іменник 26.09 %, прикметник 30.43 %, числівник 1.09 %, займенник 7.61 %, станівник 3.26 %, прислівник 14.13 %, дієслово 17.39 %; *англійська мова* – іменник 0.83 %, прикметник 24.59 %, числівник 1.04 %, займенник 6.25 %, станівник 2.5 %, прислівник 15.62 %, дієслово 16.67 % (див. Узагальнювальну діаграму щодо вияву реалізації оцінности).

Виявляємо домінування ад'єктивних засобів у вираженні оцінности в обох мовах, що є формальним індикатором оцінки. Числівник в обох мовах презентує маргінальну частку (~1 %). Вибірку сформовано із симетричним стратифікованим відбором за чотирма основними типами дискурсу (художній, публіцистичний з урахуванням медійного й рекламного, та мовлення соцмереж, що прирівнюється до розмовно-побутового). Одиницею підрахунку в дослідженні обрано поняття *граматична реалізація оцінного значення*, під яким розуміємо конкретну реалізацію вираження категорії оцінки засобами морфологійного рівня. Зазначену реалізацію ідентифіковано на основі врахування сукупности формальних і семантичних ознак, що підтверджують наявність оцінного компонента в структурі морфологійної форми. До формальних показників зараховуємо деривaційні морфеми з оцінним значенням, форми ступенів порівняння прикметників і прислівників, актуалізовані

оцінні дієслівні форми, зокрема й модальні, форми категорії стану, прислівникові інтенсифікатори, а також контекстуальні формули, у яких оцінне значення передається через морфологійний або (рідше) синтаксичний маркер. Застосований підхід дав змогу простежити реальний розподіл оцінних засобів у морфологійній системі порівнювальних мов і забезпечити достовірне порівняння показників. Це вможливило виявлення пропорцій між частинами мови, визначення домінантних морфологійних стратегій вираження оцінности й формування типологійної моделі українсько-англійської морфології оцінки. Граматична реалізація оцінного значення мотивована набором індикаторів: (1) формальні – деривaційні маркери, ступені порівняння прикметників, модальні дієслівні форми, градуальні прислівники, займенниково-детермінативні засоби, предикативні конструкції стану, синтаксичні моделі з оцінним предикативом і генітивні of-конструкції; (2) семантичні – полярність (позитив / негатив), інтенсивність / градуальність, модальність. Виключено суто описові атрибути без аксіологійного значення і двозначні випадки з невизначеною аксіологійною полярністю (амбівалентність). Застосований підхід дав змогу простежити реальний розподіл оцінних засобів у морфологійній системі двох мов і забезпечити статистично достовірне порівняння показників. Це вможливило виявлення пропорцій між частинами мови, визначення домінантних морфологійних стратегій вираження оцінности й формування типологійної моделі українсько-англійської морфології оцінки.

Перспектива дослідження полягає в необхідності дескрипції контрастивного синтаксису оцінки, розширення корпусу текстів для глибшого вивчення інноваційних тенденцій, розроблення спеціалізованих словників оцінних неологізмів й англізмів, а також необхідности інтеграції результатів у міждисциплінарні студії, що охоплюють когнітивний, функційно-прагматичний і дискурсивний аспекти мовлення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ковтун О. Динаміка антропонімної лексики в сучасному мовленні українців: способи моделювання оцінно маркованих смислів (на матеріалі медіадискурсу та словників нових слів). *Theoria et Historia Scientiarum.* 2023. № 20. С. 111–130. DOI: http://dx.doi.org/10.12775/ths.2023.005 **(Scopus)**; URL: https://apcz.umk.pl/THS/article/view/52883/38864.

2. Kosmeda T., Kovtun O., & Slipetska V. Morphology of evaluation: the peculiarities of modeling evaluative meanings through morphological means in the Ukrainian language. *Amazonia Investiga*. 2024. № 13 (81). P. 56–69. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2024.81.09.9 **(WoS)**;
URL: https://amazoniainvestiga.info/check/81/9-117-129.pdf.

3. Космеда Т., Ковтун О. Моделювання аксіологійно-маркованих значень топонімів та їхніх похідних в українській лінгвокультурі: актуалізація макроекстралінгвального чинника «війна». *Onomastica*. 2024. № 68. С. 165–183.

DOI: https://doi.org/10.17651/ONOMAST.68.11 **(Scopus)**;
URL: https://onomastica.ijp.pan.pl/index.php/ONOM/article/view/479/666.

4. Kovtun O. Evaluative Grammar and Non-Standard Comparatives: A Cross-Linguistic Analysis of Ukrainian and English. *Languages.* 2025. № 10 (8). 191. DOI: https://doi.org/10.3390/languages10080191 **(Scopus, WoS)**;
URL: https://www.mdpi.com/2226-471X/10/8/191.

5. Kovtun O. Grammatical gender and number in pronouns: evaluative perspectives in ukrainian and english. *Matica Srpska Journal Of Slavic Studies*. 2025. № 108. P. 233–247. DOI: https://doi.org/10.18485/ms_zmss.2025.108.14 **(Scopus)**;
URL: https://doi.org/10.18485/ms_zmss.2025.108.14.

6. Ковтун О. В., Бойван О. С. Займенники в англійській та українській мовах: порівняльний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка*. Дрогобич : Вид-ий дім «Гельветика», 2020. Вип. 32. Т. 1. С. 141–147. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/32.214488 ; URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/32_2020/part_1/23.pdf.

7. Ковтун О. В. Контрастивна граматика оцінки: проблема тлумачення ключових термінів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* Сер.: Філологія. Журналістика. Т. 32 (71). № 4. 2021. Ч. 2. С. 150–156. DOI: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-2/25 ;
URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/part_2/27.pdf.

8. Ковтун О. В., Бойван О. С. Теоретичні аспекти дослідження граматичної категорії роду в англійській мові. *Вчені зап. Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 6. Ч. 1. С. 103–111. DOI: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.6-1/18 ;
URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/6_2021/part_1/6-1_2021.pdf.

9. Ковтун О. В. Семантико-прагматичний потенціал аксіологічної потужності англійського прикметника: психологія його сприйняття в процесі вивчення англійської мови як іноземної. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2021. Вип. 54. Ч. ІІ. С. 141–152. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2021.54.2.13;
URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/3488.

10. Ковтун О. Проблематика лінгвоаксіології в інтерпретації Л. А. Лисиченко. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2023. Вип. 58. С. 41–52. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.04 ;
URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/12684/4272.

11. Ковтун О. Неологізми в системі ознаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультур). *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies*. 2023. Вип. 45. С. 27–40. DOI: https://doi.org/10.31558/1815-3070.202.45.3 ;
URL: https://jlingst.donnu.edu.ua/article/view/13793.

12. Kovtun O. Aspects of Numeral Research in Ukrainian Linguistics at the Beginning of the 21st Century. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language*. 2024. Issue 18. P. 192–200. DOI: http://dx.doi.org/10.30970/ufl.2024.18.4406 ; URL: http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/ukrinos/article/view/4406.

13. Ковтун О. В. Морфологія оцінки: оцінний потенціал станівника в українській мові. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія»:* Сер. Філологія. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 22 (90). С. 128–131. DOI: 10.25264/2519-2558-2024-22(90)-128-131 ; URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/4158.

14. Ковтун О. Числівник та його аксіологійний потенціал. *Мовознавчий вісник*. 2024. Вип. 36. С. 86–93. DOI: https://doi.org/10.31651/2226-4388-2024-36-86-93 ; URL: https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5207.

15. Ковтун О. Оцінний потенціал прислівника в українській мові. *Записки з українського мовознавства*. 2024. Вип. 31. С. 178–189. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2024.31.309418 ;
URL: http://zum.onu.edu.ua/article/view/309418.

16. Ковтун О. Дослідження числівника сучасної англійської мови: потенціал презентації оцінних значень. *Вісник науки та освіти*. 2024. Вип. 12 (30). С. 205–2015. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12(30)-205-215 ; URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/18396.

17. Ковтун О. Оцінний потенціал займенника в українській і англійській мовах. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 37. С. 261–266. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.44 ; URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/71172/1/zfs-journal.uzhnu.uz.ua_%E2%84%9637_2024.pdf.

18. Ковтун О. Дослідження займенника в сучасному українському мовознавстві: проєкція на українську й англійську мови (аспектуальний огляд). *Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту*. Сер.: Філологія. 2024. Вип. 70. С. 27–32. DOI: https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.70.6 ; URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v70/8.pdf.

19. Ковтун О. Категорія числа іменника української й англійської мов та її аксіологійний потенціал. *Мовознавчий вісник*. 2024. Вип. 36. С. 43–51. DOI: https://doi.org/10.31651/2226-4388-2024-37-43-51 ; URL: https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5299.

20. Kovtun O. Прикметник як репрезентант категорії оцінки в українській і англійській мовах. *Зап. з укр. мовознавства*. 2025. Вип. 32. С. 123–139. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337349 ;
URL: http://zum.onu.edu.ua/article/view/337349.

21. Ковтун О. В. Аспекти дослідження дієслова в сучасній граматиці англійської мови. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 12 (42). С. 602–613. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-12(42)-602-613 ;
URL: https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/34943/34919.

22. Ковтун О. В. Проблематика лінгвоаксіології в західній дослідницькій традиції: аспектуальний огляд. *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches*: Collective monograph. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». 2020. P. 274–297. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-027-8-15 ; URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/96/2408/5184-1.

23. Kovtun O. V. Professional discourse of contrastive grammar textbooks: the problem of interpretation of key terms. *Communicative-pragmatic, normative, functional parameters of the professional discourse* : Collective monograph. Lviv-Toruń : Liha-Pres (SENSE), 2021. P. 97–116. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-232-9-7 ; URL: http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/133/1538/3710-1.

24. Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки: рецепція української та англійської лінгвокультур (зіставний аспект). *Альманах «Българска украинистика»*. Вип. X. София. 2021. С. 153–167. ISSN 1314-572X. DOI: http://doi.org/10.26615/issn.1314-572X.2021_013 ;
URL: http://www.bgukrainistika.com/bg/?plID=1&scID=190&page=PageLayout&lang=bghttp://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah_Bulgarska_ukrainistika_br10_165x235_FINAL_21_09_2022.pdf.

25. Kovtun O. Actual problems of contrastive grammar in the focus of pragmalinguistics. *Studia Rossica Posnaniensia*. TOM XLVII, NR 2. Poznan. 2022. P. 181–196. DOI: https://doi.org/10.14746/strp.2022.47.2.13 ; URL: https://pressto.amu.edu.pl/index.php/strp/article/view/36592.

26. Ковтун О. Граматика оцінки: ознаково-предметні оцінні агентивні імена. *Славистика*. 2022. № XXVI/2. С. 115–125. DOI: https://doi.org/10.18485/slavistika.2022.26.2.18 ;
URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47878/1/Slavistika%2026-2.pdf.

27. Kovtun O. The Category of Gender in Aspects of Comparative Grammar of Evaluation, Grammar of Creativity and Gender Linguistics: Review of the Problem (on the Material of Ukrainian and Russian Linguistic Cultures). *Heteroglossia*. 2024. 16. P. 69–84. DOI: https://doi.org/10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr16.art4 ; URL: https://heteroglossia.byd.pl/userfiles/files/4_Heteroglossia24_16-Kovtun.pdf.

28. Kovtun O. Axiological power of the category of gender in Ukrainian and English linguistic cultures (comparative aspect). *Полігранна філологія без кордонів:* кол. моногр. / відп. ред. докт. філол. наук Т. Ф. Осіпова, докт. філол. наук Н. В. Піддубна, докт. філол. наук О. В. Халіман. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2022. С. 286–297. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/18be5c9d-fa75-43b3-828a-561377bdde55/content.

29. Ковтун О. Семантико-прагматичний потенціал аксіологічної потужності англійського прикметника: психологія сприйняття в процесі вивчення англійської мови як іноземної. *Psycholinguistics in a Modern World – 2020*. Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2020. P. 22–23. DOI: https://doi.org/10.31470/2706-7904-2020-15-122-127 ; URL: https://psycholing-conference.com/index.php/conference/article/view/110/24 ;

URL: https://conference.fif.npu.edu.ua/images/Zvity/2017/5-12/Collection_Papers_Conf_6_7_04_2017.pdf.

30. Ковтун О. Відображення процесу становлення метамови граматики оцінки в сучасних словниках лінгвістичних термінів (на матеріалі нового словника лінгвістичних термінів А. Загнітка). *Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання* : матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 27–28 лист. 2020 р. Київ : Таврій. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2020. С. 141–144. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36278/1/Y_Tomilina_K_Kiriushyna_SVFIK.pdf.

31. Ковтун О. В. Інтерпретація напряму «зіставне дослідження граматики оцінки» : *зб. тез доп. Всеукраїн. наук. конф. «Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов»*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 45–48. URL: https://japv.donnu.edu.ua/article/view/9428.

32. Ковтун О. В. Граматика оцінки в контрастивному аспекті: історія дослідження. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов і перекладу*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. С. 5–6. URL: https://jpvs.donnu.edu.ua/article/view/10311.

33. Ковтун О. В. Проблема метамови контрастивної граматики : *Матер. Міжнар. наук.-теорет. конф. «Граматичні читання – XI»*. Вінниця: ДонНУ, 2021. С. 46–52.
URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/1645/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%94%D0%B2%D0%B0-%D0%A7%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%97%D0%B0%D1%94%D1%86%D1%8C_%D0%93%D0%A7_11_2021.pdf.

34. Kovtun O. Axiological power of the category of gender : *The XVII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice»*, May 03–06, 2022, Tokyo, Japan. 2022. P. 763–766. DOI: 10.46299/ISG.2022.1.17 ; URL: https://isg-konf.com/multidisciplinary-academic-notes-theory-methodology-and-practice/.

35. Ковтун О. Категорія роду у вимірах граматики оцінки. *Актуальні питання сучасної лінгвістики*. Київ. 2022. С. 40–43. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/items/afdecc86-7201-45bc-9414-b80bad3b642b.

36. Ковтун О. Ідеї Л. А. Лисиченко у світлі теорії лінгвоаксіології. *Український світ у наукових парадигмах* : зб. наук. пр. ХНАУ ім. Г. С. Сковороди. Вип. 10. Харків : ХНПУ; ХІФТ, 2023. С. 112–115. URL: https://drive.google.com/file/d/1mFbA9GOKyupvtto-lvxoUpkTuShpjYxg/view.

37. Ковтун О. Неологізми в системі оцінних агентивних імен: метаморфози лексичного і граматичного значення. *Граматичні читання – XII : матер. Міжнар. наук.-теор. конф.* Вінниця, 11–12 тр. 2023 р. ДонНУ імені Василя Стуса / наук. ред.

А. П. Загнітко. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2023. С. 65–69. URL: https://jgch.donnu.edu.ua/article/view/13775.

38. Ковтун О. В. Нарізнооформлені лексичні одиниці перехідного характеру: прислівниковий клас слів. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних* мов : зб. тез доп. Міжнар. наук. конф. (21–22 чер. 2024 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса. 2024. С. 142–143.

39. Ковтун О. Проблема перекладу станівника англійської мовою. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку* : матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф., 3 трав. 2024 р., [Переяслав]: зб. тез : електронна кн. у 2 ч. Переяслав (Київ. обл.): Домбровська Я. М., 2024. Ч. 1. С. 32–34.

40. Ковтун О. Категорія детермінованости іменника як чинник моделювання значення оцінки в сучасній англійській мові. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних* мов : зб. тез доп. Міжнар. наук. конф. (19–20 чер. 2025 р.). Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. С. 107–110.

АНОТАЦІЯ

Ковтун О. В. **Морфологія оцінки в українсько-англійській контрастивній парадигмі та актуалізація сучасних динамічних процесів української мови.** Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальностями 10.02.01 – українська мова, 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство – Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, 2026.

У дисертації здійснено дослідження морфологійних засобів вербалізації аксіологійних значень і смислів української і англійської мов. Актуальність дослідження зумовлена потребою розроблення контрастивної морфології оцінки, що синтезує здобутки сучасної української і західної граматики оцінки. Методологійна основа роботи – інтеграція принципів лінгвоаксіології, лінгвопрагматики, дискурслінгвістики, функційної граматики й контрастивної лінгвістики / порівняльно-зіставного мовознавства для виявлення універсальних і специфічних закономірностей реалізації оцінних значень у порівнюваних лінгвокультурах.

Мета дослідження – виявлення українсько-англійських паралелей у системі морфологійних засобів вираження оцінки та з'ясування інноваційних тенденцій розвитку української мови у фокусі морфології оцінки з урахуванням процесів неологізації і запозичення з англійської мови.

Наукова новизна праці мотивована тим, що вперше в українському мовознавстві виокремлено контрастивну морфологію оцінки як самостійний

науковий напрям; здійснено порівняльний аналіз морфологійних засобів вербалізації категорії оцінки в українській і англійській мовах; простежено явище частиномовної перехідности в аксіологійній перспективі; схарактеризовано інноваційні оцінні морфологійні форми і смисли, що виникли в сучасному українському дискурсі під впливом екстралінгвальних чинників (мова війни й українських майданів), інтерпретовано англізми української мови в площині морфології оцінки.

Теоретичне значення дисертації полягає в розробленні концепції морфологійної презентації аксіологійних значень і смислів у контрастивному вимірі, виокремленні спільного й відмінного в моделюванні граматичного оцінного значення, а також розширенні методологійного інструментарію контрастивної морфології оцінки.

Практичну цінність роботи визначає можливість використання її результатів у лексикографійній і навчально-методичній практиці, викладанні нормативних, авторських і вибіркових дисциплін.

Ключові слова: англізми, англійська мова, граматика оцінки, екстралінгвальні чинники, запозичення, категорія оцінки, контрастивна лінгвістика / порівняльно-зіставне мовознавство, контрастивна морфологія оцінки, лінгвоаксіологія, лінгвокультура, мова війни й українських майданів, морфологія оцінки, неологізація, українська мова, українсько-англійські паралелі.

SUMMARY

Kovtun O. V. Morphology of Evaluation in the Ukrainian–English Contrastive Paradigm and the Actualization of Contemporary Dynamic Processes in the Ukrainian Language. Manuscript.

The thesis for the Doctoral Degree in Philology. Specialties 10.02.01 – Ukrainian language, 10.02.17 – comparative historical and typological linguistics – Odesa I. I. Mechnikov National University. Odesa, 2026. 507 p.

The thesis presents a study of morphological means of verbalising axiological values and meanings in the Ukrainian and English languages. The relevance of the research is determined by the need to develop a contrastive morphology of evaluation, which synthesises the achievements of contemporary Ukrainian and Western grammar of evaluation. The methodological framework of the study is based on the integration of principles from linguistic axiology, pragmalinguistics, discourse linguistics, functional grammar, and contrastive linguistics / comparative linguistics in order to identify universal and language-specific regularities in the realisation of evaluative meanings in the compared linguocultures.

The goal of the study is to identify the Ukrainian-English parallels within the system of morphological means for expressing evaluation and to elucidate innovative trends in the development of the Ukrainian language, focusing on the morphology of evaluation due to the processes of neologisation and borrowing from the English language.

The scientific novelty of the study is motivated by the fact that, for the first time in Ukrainian linguistics, contrastive morphology of evaluation has been distinguished as an independent research domain; a comparative analysis of morphological means of verbalising the category of evaluation in the Ukrainian and English languages has been carried out; the phenomenon of part-of-speech transposition has been traced from an axiological perspective; innovative evaluative morphological forms and meanings that have emerged in contemporary Ukrainian discourse under the influence of extralinguistic factors (the language of war and Ukrainian Maidan movements) have been characterised; and Anglicisms in the Ukrainian language have been interpreted within the framework of the morphology of evaluation.

The theoretical significance of the thesis consists in the development of a concept of morphological presentation of axiological values and meanings in a contrastive dimension, the identification of common and divergent features in the modelling of grammatical evaluative meaning, as well as the expansion of the conceptual and methodological framework of contrastive morphology of evaluation.

The practical significance of the study lies in the possibility of applying its results in lexicographic and teaching-methodological practice, as well as in the instruction of normative, author-designed, and elective courses.

The thesis consists of an Introduction, five chapters, Conclusions, a List of References, and one appendix. The Introduction substantiates the relevance of the topic, defines the aim and objectives of the research, outlines the material and methods, and specifies the scientific novelty as well as the theoretical and practical significance of the study.

Chapter One, “Methodological Foundations of Contrastive Morphology of Evaluation and the Historiography of the Problem,” traces the formation and development of linguoaxiology in Ukrainian and Western scholarly traditions, substantiates the emergence of the grammar of evaluation and the morphology of evaluation within its structure, interprets the concept of contrastive grammar, and argues for the necessity of delineating contrastive morphology of evaluation as an independent field.

Chapter Two, “The Potential of Nominal Parts of Speech for the Presentation of Evaluative Meaning in Ukrainian and English,” is devoted to the analysis of the noun, adjective, pronoun, and numeral concerning their morphological categories, lexico-grammatical subclasses, and capacity to verbalise evaluative meaning, with the identification of Ukrainian–English parallels.

Chapter Three, “The Potential of the Stative, Adverb, and Verb in the Presentation of Evaluative Meaning in Ukrainian and English,” characterises the morphological features of these parts of speech and the specificity of the realisation of evaluative meanings in different types of discourse, taking into account similarities and differences between the compared languages.

Chapter Four, “The Language of the Ukrainian Maidans and the Russo-Ukrainian War: The Production of New Grammatical Evaluative Forms and Their Impact on English Linguoculture,” reveals the features of neologisation in the Ukrainian language of the

early twenty-first century, in particular the modelling of innovative evaluative forms conditioned by extralinguistic factors, and partially traces their influence on contemporary English-language discourse.

Chapter Five, “Anglicisms in Ukrainian with Evaluative Meaning: The Part-of-Speech Potential of Neologisms,” presents an analysis of Anglicisms from the perspective of their evaluative potential, with a focus on part-of-speech specificity, lexico-grammatical subclasses, and paradigmatic and syntagmatic characteristics.

The General Conclusions summarise the results of the research, formulate the methodological foundations of contrastive morphology of evaluation, identify Ukrainian–English parallels within the system of morphological means of verbalising evaluative meaning, and outline prospects for further research.

Keywords: anglisms, category of evaluation, contrastive linguistics / comparative linguistics, contrastive morphology of evaluation, English language, extralinguistic factors, grammar of evaluation, language of war and Ukrainian Maidan movements, linguistic axiology, linguoculture, neologisation, Ukrainian language, Ukrainian–English parallels, word borrowings.

Відповідальна за випуск
доктор філологічних наук, професор
Т. А. Космеда

Підписано до друку 06.11.2026. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 1,9. Наклад 100 пр. Зам. № б / н.
Надруковано з макету замовника у
ТОВ «ВІННИЦЬКА МІСЬКА ДРУКАРНЯ»
м. Вінниця, вул. Р.Скалецького, 15.
Тел.: (098) 963-23-93, e-mail: vmdruk@gmail.com, www.vmdruk.com
Свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта видавничої діяльності
серія ВЦ № 24 від 20.08.2003 р.